

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Dialecticam, siue Scientiam de Veritate, in decem libros
distributam

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

Liber Primvs Summularum Dialecticæ, siue scientiæ de veritate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95210](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95210)

R. P.

RICHARDI LYNCEI,
SOCIETATIS IESV,
Vniuersæ Philosophiæ Scholasticæ
TOMVS PRIMVS.

LIBER PRIMVS

Summularum Dialecticæ siue Scientiæ de veritate.

Summula Libri primi.

RECTE equidem, ac sapienter Aristot. Magister Plato in Sophistâ sic fatus: *Vetus est, omniumque communis sententia, si quis ea, quæ magna sunt, rectè transigere velit, eum in parvis quibusdam illa facilioribusque, quam in maximis considerare debere.* Hac ergo, opinor, de causâ iam olim inter Aristotelicos interpretes conuenit, vt magnæ Dialecticæ paruam quandam præmitterent, & ad graues huius scientiæ difficultates elementaris hæc, & compendiaria tractatio gradum faceret. Quamquam autem vsum hunc vtilitate fultum non exigua probem & ipse; at certè abusum improbo eorum, qui, cum summulas spondent, pandectas exoluunt, & in præfixum compendium (haud sine temporis, & claritatis dispendio) sese redigere nolunt, aut nequeunt: qui plana polliciti per auiâ, & confraga inexpertos præcipitant, & in hoc quasi propilæo non velitantur, sed iusto Marte decertant: qui antè Dialecticam nec Dialecticæ, nec reliquæ Philosophiæ, aut etiam Theologiæ parcut, & pro parua Logicâ magnum quoddam, & indigestum plurium scientiarum chaos effutunt: Hic de Interpretatione, de Priori, & Posteriori resolutione, de Inceptione, & Desitione rerum, de Infinito, de Mystério Triados, ac terminis diuinis plurima congerunt. Præposterus sanè, & insanus labor; cui indulgere nec libet, nec licet. Quapropter hoc libro, seu potius libello, quidquid cæteris Dialecticæ libris continetur, primoribus, vt aiunt, labris attingam: pauca & facilia dabo: non pauca differam: plura

P. R. Lyncei Philosophiæ Pars I.

refecabo, & breuitatem cum claritate coniunctam sequar; vtinam consequar.

Summula Libri secundi.

QVEMADMODVM *citharædi*, vt Fabij lib. 4. orat. instit. verbis vtar, pauca illa, quæ, antequam legitimè certamen inchoent, emerendi fauoris gratia canunt; proœmium vocauerunt: atque, vti oratores quoque eas, quæ, priusquam causam exordiantur, ad conciliandos sibi iudicum animos proloquuntur, eadem appellatione signarunt: ita librum hunc proœmiale appellari scholasticis nostris placuit: propterea scilicet, quod in eo Dialecticæ, antequam alia fusè disputet, de se disputare incipiat, quid propriè, ac formaliter attingat, quid extrinsecus emendicet, quid cui attribuat, quomodo tendat, vt rationem scientiæ, & artis, speculatiuæ ac practicæ, docentis, & videntis obtineat, quæ sit eius vtilitas, subalternatio, ac cæteræ proprietates. Nec mirum, si quam artium, ac disciplinarum omnium lucem grauiissimi Authores appellant, hæc ipsa sibi met lucere debeat, atque præluere. Sic sibi sol aureus auroram præmittit, nec prius orbem pulsus inlustrat tenebris, quam se ipsum matutinis radiis palam ostendat, ac manifestet.

De natura, & variis speciebus obiecti.

OBIECTUM in communi est, quod obicitur actibus alicuius potentiæ, aut habitus. Sic exempli gratia color, quia videtur, est obiectum potentiæ visuæ: & verum, quia cognoscitur ab intellectu, bonumque, quia à voluntate amatur, intellectus, voluntatisque sunt obiecta: ac denique Theologiæ obiectum, aliud est totale, & adequatum; aliud parziale, atque inadequatum. Illud est, quod potentia, aut habitus aliquis attingit per omnes suos

A

actus:

Liber primus Summularum Dialecticæ.

2

actus: hoc, quod tantum per aliquos: quo pacto verum, ut ad illud regrediar, est obiectum adæquatum intellectus, quia nunquam perq; nullum suum actum ab eo discedit, sed potius per omnes illud speculatur: contra vero Theologiæ tantum inadæquate obicitur beatitudo nostra supernaturalis, & vltima, quippe quam non per quemvis suum actum contemplantur. Obiectum formale est, quod gratia sui, siue propter se attingitur: materiale, quod alterius gratia, siue propter aliud. Itaque sanitas, quam propter se amamus, est obiectum formale voluntatis: contra verò scissio venæ, quam solius sanitatis ergo eligimus, alioqui non expetenda, eo ipso censetur obiectum materiale eiusdem voluntatis.

Alia obiecti diuisio est in obiectum proprium, alienum, & commune: obiectum proprium scientiæ est, quod illa per actus suos, non verò omnino alienos, aut etiam cum alia facultate communes attingit: proinde illud ex professo, & pro rei ipsius dignitate pertractat. Hac ratione definitio v.g. aut argumentatio Dialecticæ obiciuntur. Obiectum alienum est, quod scientia per actus nullo modo suos, sed omnino alienos respicit; quos tamen finis sui causa sibi asciscit, & mutuatur: propterea non nisi obiter, atque in transcurso cuiusmodi obiectum delibet: hoc pacto de triangulo in Dialectica dicitur, eum habere tres angulos æquales duobus rectis: quo exemplo, & aliis mathematicis extra Mathematicam Aristoteles, & B. Thomas passim vtuntur. Obiectum commune est, quod plures scientiæ ex professo, & non veluti per transfennam respiciunt, & explanant, tamen diuerso fine, aliaue atque alia ratione: sicuti cum de prædicamentis eadem in Dialectica, & Metaphysica largo quidem, & vberè filo disputantur: v.g. an ens sit vniucum comparatione substantiæ, & accidentis? quid vtrumque sit? quas certè quæstiones, & alias multas perfimiles in alterutra disciplina proptè à variis Authoribus tradita passim repereris. Quod autem hæc quæstiones ab eodem Authore tum in vna earum, tum simul in altera nunquam, aut perraro discutiantur, non ideo est, quod alterutri earum non sint communes, ac veluti mixti fori, sed quod semel in vna traditæ, satis sint, in altera tamen eas supponi, vel leuiter perstringi: multa autem supponuntur in scientiis, quæ tamen ad eas verè, & legitime spectant, ut norit quiuvis, vel mediocriter doctus.

Porro obiectum attributionis scientiæ est, id, in quod reliqua eius obiecta referuntur, cui vè attribuantur: attributa autem sunt, quibus prædicta attributio, & relatio ad obiectum attributionis competit. Prima conditio obiecti attributionis est, ut sit in quavis scientia vnum: secunda, & à priori parum diffidens, est, ut per ordinem ad illud scientia distinguatur à quavis alia: tertia, ut nullum sit in tota scientia obiectum, quod ad illud non referatur. Sic in Theologia v.g. obiectum attributionis vnum est, nempe Deus: & per respectum ad Deum dicitur Theologia, & à quavis alia facultate non Theologica discernitur: ac denique nihil est in Theologia, quod ad perfectam Dei in hac vita cognitionem non referatur. Ordo attributorum ad obiectum attributionis in scientiis speculatiuis est arbitriarius, & extrinsecus, atque, quamuis non sine fundamento in rebus ipsis, dependens à Philosophorum arbitrio: at verò est omnino intrinsecus, & naturalis in scientiis, artibusque practicis.

Ratio illius prioris est, quia facultates speculatiuæ ita institutæ sunt, ut in iis obiecta attributa referantur ad obiectum attributionis in esse cogniti,

eiusque cognitionem habeant pro fine, & non è conuerso: quod autem in illis vnius obiecti cognitio ordinetur ad cognitionem alterius, tanquam ad finem, & non è contrario, arbitrium est: cum enim reuera in Metaphysica v.g. cognitio Dei conferat ad cognitionem entis ut sic, huius vicissim cognitio non parum conducatur ad cognitionem Dei; certè non ex sola natura cognitionum, & obiectorum, sed ex placito inuentorum oriri potuit, quod cognitio Dei, & cæterorum attributorum Metaphysicæ ordinetur ad ens in communi velut obiectum attributionis, eiusque cognitionem finem habeat potius quam vice versa: itaque, quia sic Philosophi voluerunt, solum ens in ea facultate esse debet attributionis obiectum. Ratio posterioris est, quia in scientiis practicis attributa, eorumque cognitiones non ordinantur ad cognitionem sui obiecti attributionis, sed potius ad eius executionem dirigunt, atque in hac directione consistit, quod illarum alia obiecta sint attributa, alia verò attributionis, at directio est essentialis actibus, ab earumque representatione indistincta: quod ergo in facultatibus, de quibus proximè sermo, obiecta aliqua sint attributa, & non attributionis, & non è conuerso, essentialis, ac non arbitrium est. Confirmatur: quamuis cognitiones speculatiuæ Metaphysicæ ad alterius, quam entis cognitionem conducere possint; at regulæ Medicinæ v.g. ad quid aliud, quam ad sanitatis effectum dirigere possunt? ad nihil profectò: cur igitur hoc non sufficiat, ut sola sanitas sit obiectum attributionis Medicinæ independentè ab inuentorum arbitrio? Circa naturam, & species varias obiecti hucusque breuiter insinuatæ vide quæ latius disputamus in Metaphys. li. 5. tract. 10. & lib. 8. tract. 5.

De multiplici obiecto Dialecticæ.

Voces in primis sunt obiectum proprium, ac formale Dialecticæ. Probatur primo ex Aristotele lib. 1. de interpret. cap. 4. ibi: *Orationes igitur cætera omittantur: ad oratoriam enim artem, aut potius illa magis consideratio pertinet: enunciatina præsentis est propria contemplationis.* Secundo, Dialectica agit propriè, & per se de oratione, de nomine, & verbo, de definitione vocali, seu vocaliter explicante naturam rei, de termino vocali, eiusque proprietatibus, nempe suppositione, appellatione, &c. de vniucis, equiucis, & analogis, aliisque pluribus id genus. Quæ cum ita sint, dubitari nequit, quin Dialectica agat de vocibus, tanquam de obiecto proprio, & formali. Eandem rationem obiecti proprii, formalisque habent in Dialectica actus intellectus. Ita B. Thomas lib. 1. perihierm. lect. 1. ibi: *cum autem logica discatur rationalis scientia, necesse est, quod eius consideratio versetur circa ea, quæ pertinent ad tres prædictas operationes rationis, &c.* Et patet, quia Logica propriè, & formaliter disserit de genere, specie, subiecto, & prædicato; de veritate, falsitate, affirmatione, negatione, vniuersalitate, ac particularitate: at quis non videat, hæc & similia dici strictè de actibus intellectus? Idem dicendum est de rebus, quas per actus intellectus cognoscimus: siquidem cum Dialectica disputat, an veritas sit essentialis actui vero, an hoc eodem perstante mutari capax, an vera conclusio sequatur ex præmissa aliqua falsa; nonne hæc, & similia obiectum, siue rem, siue quibus nulla intelligitur veritas, aut falsitas, verissimè attingunt? Pari ratione subiici, & prædicari, de quibus passim in Dialectica, non solis actibus, sed multo maxime rebus per actus conueniunt.

Ens

8 Ens rationis, aliud est obiectiuium; aliud subiectiuium. Ens rationis obiectiuium est, quod tantum habet esse obiectiuium in intellectu, siue quod præter cognoscere non habet aliud esse actuale, aut possibile: itaque est omnino fictum, & impossibile, ut hirco-ceruus, chimæra. Ens rationis subiectiuium sunt actus intellectus, ac denominationes ab eis prouenientes. Hoc posterius ens rationis est obiectum formale logica; quæ propterea dici solet ab Aristotele, & aliis scientia rationalis. Illud verò prius non est eius obiectum formale, saltem adequatum. Denominatio-nes enim generis, speciei, definiti, diuisi, &c. quæ formaliter considerantur à logica, non sunt quid fictum: quid enim fictus, quàm me fingere, cum desinio hominem esse animal rationale? quid magis alienum à mente Philosophi, veterumque Philo-sophorum alientium, quod abstrahentium non sit men-dacium, quàm me fingere, ac veluti mentiri, cum abstraho animal, aliudue genus superius à rationali, illudque sine hoc, siue huius immemor concipio? Enimvero probabile est, ens medium inter reale, & rationis fictum Dialecticæ formaliter obici: siquidem denominatio generis, v. g. aliteruè cogniti ar-tificio modo non est ens rationis propriè tale, siue fictum, iuxta iamiam constituta: non etiam ens reale, cum ad hoc non tantum extrema realia, sed etiam eorum realia, & vera requiratur vnio: alioqui ex albedine v. g. & pariete, ac ficta eorum vnione re-sultare poterit verum album: at genereitas, siue co-gnitio abstrahens genus, & eius obiectum mora-liter tantum, ac secundum quid, non verè, & propriè vniuntur.

9 Dialectica habet pro obiecto attributionis veri-tatem, seu qua actus intellectus dicuntur verè co-gnoscentes obiecta sua, seu qua hæc ab illis verè de-nominantur cognita. Ratio est, quia Dialectica ordinatur ad præcauendos errores; qui quidem non possunt præcaueri nisi per veritatem eis oppo-sitam: ad hanc ergo velut ad finem illa ordinatur. Et quidem non video, quo iure dicatur, Medicinam destinari ad sanitatem, Ethicam ad bonitatem actuum voluntatis, Grammaticam ad rectitudinem vocum, & sic de aliis facultatibus practicis; & non ordinetur similiter Dialectica nostra ad veritatem assequendam, velut ad finem suum: at non ordina-tur ad eam velut ad finem extrinsecum, sed potius intrinsecum, ergo vt ad obiectum attributionis: id perspicuum est, quia Dialectica per plures actus suos attingit veritatem: vt cum eam definit conformita-tem actus cum obiecto, cum negat duas contradi-ctorias esse posse simul veras, &c. Confirmatur, quia hæc scientia dicitur modus, non syllogizandi, non demonstrandi, non definiendi, &c. sed sciendi: scire autem est attingere veritatem abstrahendo à syllo-gismo, demonstratione, definitione, & quouis alio si-mili artificio Dialectico: scire ergo ita sumptum est finis, & obiectum attributionis Dialecticæ.

De multiplici tendentia Dialecticæ in sua obiecta.

10 Dialectica docens est, quæ regulas dat ad alias scientias acquirendas. Dialectica vtens dici potest quæuis alia scientia, quatenus regulis diale-cticis vtens, siue prout ipsam sequens, & imitans Dia-lecticam: non secus atque homo pictus ad imitatio-nem veri hominis homo absolute haud raro appel-latur. Dici etiam potest Dialectica docens, quæ præ-cipit in communi; & vtens, quæ in particulari. Nec his tantum modis, sed aliis multis ea potest di-

R. P. Lyncei Philosophia Tom. I.

uisio Dialecticæ explicari, ac defendi. Dialectica strictè loquendo neque est sapientia, nec prudentia: non hæc, quia non considerat honestatem mora-lem: non illa, quia res diuinas, & humanas per al-tissimas causas non contemplatur. At improprie est sapientia, & prudentia: nec enim Dialecticus mi-nus vocari potest sapiens, & prudens, quàm Iuris-periti dicuntur Iurisprudentes, & Polycletus, & Phydias sapientes sculptores. Ea item est quadante-nus intellectus, quia hic non aliud est, quàm eui-dens principiorum notitia: quis autem neget, plu-ra Dialecticæ principia esse euidencia? Est etiam bona sui parte opinio, propter non paucas conclu-siones, quas habet merè opinatiuas, ac probabiles: necnon suspicio, propterea quod multa in ambiguo, dubiove relinquat, &c. quod perinde est, problemati-cè disceptet. Propterea etiam est ars, cum ad instar aliarum ordinetur ad opus, regulæque ad diuiden-dum, definiendum, &c. præbeat. Vltèrius est scien-tia, eo quod multas habeat conclusiones euidentes; quid enim euidentiùs hac v. g. conclusione? omnis oratio explicans naturam rei est definitio: sed oratio constans genere, & differentia explicat naturam rei: ergo est definitio. Et hæc conclusio, & plurimæ alia id genus ad Dialecticam pertinent.

Tandem, Dialectica docens est scientia practica, & nullatenus speculatiua. Probatùr, quia scientia practica est, quæ dirigit ad effectiorem sui obiecti; speculatiua verò, quæ veritatis non effectiorem, sed assequutionem intendit: at Dialectica dirigit ad effectiorem sui obiecti, nimirum ad definiendum, diuidentium, argumentandum aliòque actus veros in quauis materia eliciendos. Nec refert Dialecti-cam habere pro obiecto vel actus intellectus, vel res nec has autem, nec illos posse esse praxes: quam-obrem Logicam nullatenus praxim respicere posse, ac proinde esse non posse vilo modo, vlla vè sui parte practicam, cum facultas practica, & praxis sint correlatiuæ. Non, inquam, hoc refert: siquidem in primis actus voluntatis sunt praxis: alias scientia moralis eos considerans non esset practica: ergo & actus intellectus rationem praxis poterunt fortiri. Deinde res possunt esse praxis respectu Dialecticæ: quippe quæ ad illas efficiendum intentionaliter, & in esse cogniti dirigit, quæ vè non sinit in sola ea-rum contemplatione, sed ad aliquid circa eas agen-dum conatur: haud secus atque domifactoria etiam ligna, & lapides velut praxis respicit, eorumque in-tuitu est practica, quia ad aliquid circa ea facien-dum ordinatur. Nisi vero quis dicat, eam, aliasque similes artes mechanicasse aliquo modo speculati-uas: quò nihil magis absurdum.

Dialectica non concurrat efficienter ad actus alia-rum scientiarum, sed tantum directiue; sicut cog-nitio v. g. ad amorem, præmissæ ad conclusionem. Nec mirum; haud enim est opus maiori concursu. Porro ea non est simpliciter necessaria ad alias scientias comparandas: vt enim ipsam sine alia Dialectica præuia potuimus acquirere (alioquin in dialecticis facultatibus daretur processus in infinitum) sic non est, cur alias scientias sine Dialectica possimus com-parare. Caterum negari nequit, quin impossibile sit absque Dialectica aded facile, benèque alias scientias imbiberè: quare ad eam secundum quid est necessaria. Denum Dialectica latè subalternatur aliis scientiis, & hæc etiam sunt subalternatæ res-pectu illius: quia mutuo se iuuant. Nihilominus rigorosè fando nec Dialectica subalternata esse, dici vè potest intuitu aliarum scientiarum, nec è conuer-so: vt infra latius patebit.

A 2

Summula

Summula Libri tertij.

13

Tertius Liber veritatem simplicem, siue terminum sibi vendicat: angustiam quidem, exiliumque materiam: sed inter has angustias emicat nostra Dialectica, velut equi potentis animositas, cui, *sifrementi* (vt cum Sidonio loquar) *inter resqua confraga, franorum lege teneatur, intelliges non tam cursum deesse, quam campum*. Totas igitur effusa habenas currit, atque discurrit: quod tamen mireris, in termino, in indiuisibili puncto, in cogitationis ictu, in euanescentis voculæ minimo sono; vt nec Circo, nec Martio campo, nec Olympico puluere, nec Isthmica arena, nec Eleaticis stadiis, aut spatiis egeat. Breuissimo spatio clausa, syllogismis tamen inditur, enthymematis rapitur, dilemmatis dissilit, epichorematis euolat, exemplis graditur, voluminosis foritibus quasi in orbem flectitur, inductionibus expatiatur. Rursus à discursu statis interuallis quiescens materiam indiuisibilem mirè diuidit, indefinitam definit, inuisibilem declarat, minutissimam extendit, & in termino, puncto, ac propè nihilo omnes suas partes obit, cunctas suas vires ostentat.

De natura, variisque speciebus termini.

14

Terminus, de quo agitur in Dialectica, est perinde ac conceptus, seu dictio simplex, veluti homo. Ex hac termini definitione patet in primis vnionem esse terminum, nempe particulam, *est* in hac propositione, *homo est animal*. Quidni enim, cum non minus sit conceptus simplex, quam quodlibet suorum extremorum. Adde, eam supponere pro identitate extremorum: suppositio autem est iuxta omnes proprietates termini: ac certè, vt punctum continuatiuum alicuius longitudinis dicitur ab omnibus Philosophis communis extremorum terminus; nescio, cur tantoperè aliqui recusent, vnionem propositionis esse illius, partiumque, quibus constat, terminum. Ex eadem etiam termini definitione efficitur, casus obliquos esse propositionis terminos, cum videlicet haud minus sint conceptus simplices, quam recti, quibus adiacent. In præallegata propositione, homo scilicet est animal, prior terminus, de quo alius enuntiatur, dici solet subiectum, siue terminus à quo; posterior verò, qui enuntiatur, appellari consuevit prædicatum, siue terminus ad quem: vterque autem magis ratione nostra, quam re ipsa distinguitur: homo enim obiectiuus re ipsa est animal: propositio autem alterum de altero affirmans de facto saltem est simplex qualitas, apprehensionesque distinctas magis supponit, quam includit: quare subiectum, ac prædicatum formale sunt in eo non distincti naturaliter actus, sed vnus, & eiusdem actus distinctæ quodammodo formalitates.

15

Terminus transcendens est, qui in omni conceptu reali includitur, vt *Reuban*, id est, res, ens, vnum, bonum, aliquid verum. Non solum terminus non transcendens, veluti, *lapis*, potest infinitari per adiectionem particulæ *non*, sed etiam terminus transcendens in hunc modum; *equus est non lapis*, nec refert, terminum infinitum esse, qui maximam habet latitudinem, & per omnia entia, & non entia vagatur, vno quodam eate excepto: qua ratione, si lapidem solum excipias, nihil reale, aut etiam fictum est, cui non conueniat, esse non lapidem: hunc autem terminum, *non ens*, haud ita vagari: Verius enim est,

quod vagetur vi formæ, ac particulæ inficialis, & quantum est ex ea: quod autem absolute non habeat tantam amplitudinem, oritur à peculiari materia, in qua est, & cui particula, *non*, immediate adiungitur: hoc autem satis est ad infinitationem entis: sicut etiam hic terminus, *intelligibile*, est per omnia entia, & non entia vagetur, non est infinitus, sed finitus, quia habet ita vagari magis à materia, quam à forma, seu particula vlla inficiali. Et quidem hæc propositio, *chimera est non ens*, reuera non est negatiua, vt omnibus est in confesso; quare particula, *non*, qua constat, haud negat, consequenterque infinitat: at non aliud, quam ens, supra quod appellat. Terminus reflexus est cognitio cognitionis; directus verò, qui non cognitionem, sed aliam rem cognoscit.

16

Vniuoca sunt, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ nomini accommodata est omnino eadem. Equiuoca, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ nomini accommodata, omnino diuersa. Analoga, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ nomini accommodata, partim eadem, partim diuersa. Denominatiua sunt, quæ ab aliquo nominis appellationem habent solo differentia casu, v.g. animal est terminus vniuocus, quia homo, equus, & cetera animalia in eo nomine communicant; illudque sibi vendicat: ratio autem nomine animalis significata est omnino eadem, ac similis in omnibus, nempe esse viuens sensibile. At canis est terminus æquiuocus, quia, etsi sit nomen commune syderi, pisci, & animali latrabili; at penes has differentias, diuersæque rationes; non vero penes eandem similitudinem ea significat. Porro, sanum est terminus analogus respectu Medicinæ, hominis, & coloris: quia ratio vna voce, *sani*, significata, quoad obliquum est omnino eadem, cum homo, Medicina, & color in ordine ad eandem sanitatem sana dicantur; ceterum quoad rectum ea ratio est omnino diuersa, cum aliter aliterque ad sanitatem referantur: color scilicet, vt eius signum; Medicina verò, vt eius causa efficiens; & homo, vt eius subiectum. Denique, *albus*, est denominatiuum ab albedine, realis à re, & sic de alijs.

17

Terminus concretus est, qui rem instar compositi; abstractusque instar partis, eam significant: qua ratione homo, v.g. siue albus, concreta sunt, & albedo, atque humanitas abstracta. Terminus ~~concretus~~ *concretus* est, qui significat rem, vt per se stantem, veluti homo; connotatiuus qui, vt alteri adiacentem, vt albus. Terminus cathegorematicus est, qui se solo esse potest subiectum, aut saltem prædicatum propositionis, vt homo, aut albus; syncathegorematicus est, qui se solo, & quin saltem subintelligatur aliud, haud potest in propositione subiici, aut prædicari, vt omnis, nullus. Terminus reduplicatiuus, siue reduplicatiue sumptus est, qui includit has particulas, *prout*, *inquantum*, *quatenus*, &c. specificatiuus, qui ab iis absoluitur. Porro autem concretum accidentale interdum importat in recto solum subiectum, non formam: sic in hac propositione, *album est dulce*, albedo & dulcedo non dicuntur in recto: alias ea propositio esset falsa, & huic æquipollens, *albedo est dulcedo*. Aliquando etiam ea concreta important in recto solam formam, non vero subiectum, vt cum dicitur, *album disgregat immediate visum*. Constat enim, quod subiectum albedinis non disgregat immediate visum. Quin etiam tam subiectum, quam formam in recto important interdum eiusmodi concreta: veluti cum dicitur, *album est compositum*; quidni enim huius enuntiationis sensus sit, albedo, subiectum, & vnio sunt compositum.

Quan

18

Quamquam rigorosè loquendo multiplicitas, vnitatisque concreti cuiusvis, compositivè accidentalis pendeat ex multiplicitate, & vnitatis omnium, & singularum partium; ceterum absolute dici solet, & non raro, ea concreta esse vnum, aut multiplex, pro-ut subiectum fuerit vnum, aut multiplex, nulla ratione habita multiplicatis, aut vnitatis formarum: sic duo gradus albedinis eidem inexistentes parieti, dicuntur non duo alba, sed vnum: contra verò, si vna albedo poneretur diuinitus in diuersis parietibus, non vnum duntaxat, sed duo existerent alba. Haud tamen diffitemur, quin iuxta alium loquendi modum, eumque non infrequentem multiplicentur concreta, de quibus agimus, ob solam formarum multiplicitem: sic album, & dulce dici solent duo concreta accidentalia, etsi solis formis multiplicentur, distinguanturque. Sic etiam genus, & species; cognitum, & amatum, plura ac diuersa concreta intentionalia sunt, & appellantur: quæ tamen, quis non videat, magis diuersis formis, quam obiectis, aut quasi subiectis constare?

De proprietatibus termini.

19

Suppositio termini est positio vnius significati pro alio, vi copulæ enuntiatiuæ termino annexæ: ut cum dicitur, *canis est animal latrabile*, vocula *canis* supponit pro cane terrestri, quia copula enuntiatiua, nempe esse animal latrabile, facit, ut vnum significatum canis ponatur pro alio ex parte subiecti, siue ut non canis sydereus, aut maritimus, sed terrestris in ea propositione reuera subiciatur. Suppositio formalis est, qua terminus ponitur pro alio à se; materialis, qua non pro alio, sed pro se: sic Petrus supponit materialiter in hac propositione, *Petrus est nomen*, & formaliter in hac, *Petrus est homo*. Suppositio rursus simplex, est qua terminus ponitur pro solo suo significato immediato; personalique, qua pro mediato: vnde cum dicitur, *homo est species*, homo supponit simpliciter, nempe quia de solo homine ut sic per vocem *homo* immediate representato verificatur, quod sit species: contra verò, cum profertur hæc propositio, *homo est animal*, homo supponit personaliter, quia ponitur non tantum pro homine ut sic, sed etiam pro Petro, & Paulo &c.

20

Suppositio distributiua, siue copulatiua est, quæ non solum habet descensum copulatum in hunc modum, *homo est animal*, ergo Petrus, & Paulus, &c. est animal, sed etiam copulatiuum hoc pacto, ergo Petrus est animal, & Paulus est animal & Ioseph est animal, & sic de aliis. Sic etiam ex hac propositione de subiecto copulatiue supponente, nempe, nullus homo est equus, non solum descendere licet copulatiue in hunc modum, nec Petrus, nec Paulus, nec Ioseph est equus, sed etiam copulatiue hoc pacto, nec Petrus est equus, nec Paulus est equus, nec Ioseph est equus. Suppositio copulata est, quæ solum habet descensum copulatum, quo scilicet non termini, sed integræ propositiones nechtuntur per particulam &, aut nec, aliamvè similem: veluti omnes Apostoli Dei sunt duodecim: ergo Petrus, & Andreas, & Iacobus &c. sunt duodecim: non verò, ergo Petrus est duodecim, Andreas est duodecim &c. Suppositio determinata, seu disiunctiua est, quæ descensum habet non tantum disiunctum, sed disiunctiuium nechtentem per particulam vel integras propositiones, & non solos terminos ad instar illius prioris: sic cum dicitur, *aliquis oculus videt*, descendere poteris non solum ita, ergo vel dexter, vel sini-

P. R. Lyncei Philosophiæ Tom. I.

ster videt; sed etiam hac ratione, ergo vel dexter videt, vel sinister videt. Suppositio verò confusa est, quæ solo gaudet descensu disiuncto, disiunctiuium autem respicit: ut ex hac propositione, aliquis oculus requiritur ad videndum, rectè descendas in hunc modum: ergo vel dexter, vel sinister requiritur ad videndum; non verò in hunc, ergo vel dexter requiritur ad videndum, vel sinister requiritur ad videndum: nec mirum, quod posterior hic descensus non valeat; perinde enim est, ac dextrum, siue existat, siue non existat sinister, requiri ad videndum; siue nos haud posse per solum sinistram sine dextro videre: quod tamen falsum est; sicut & verissimum, nos sine dextro, aut sinistro non posse videre, quod tantum per priorem descensum, nempe disiunctum affirmatur.

21

Distractio termini est, qua refertur ad tempus aliquod diuersum à tempore importato per copulam: ut cum dicitur in Evangelio Matth. cap. 11. v. 5. *Cæci vident, claudi ambulant, cæcitas, & claudicatio non tam esse, quam fuisse supponuntur*: visus autem, & ambulatio de præsentī enuntiantur. Status termini est, cum copula, & subiectum idem tempus connotant, ut *sedens disputat*: huc facit celebris illa inter Philosophos distinctio, nempe in sensu diuiso, siue distracto, & sensu composito, siue stante: verum enim est in priori sensu, non vero in posteriori, quod cæci Christo eos illuminante viderint. Restrictio termini est, qua à maiori ad minorem significationem coarctatur: quo pacto hæc propositio, *Deus ab æterno generat*, vera est, quia in ea tacite restringitur subiectum: ut sensus sit, Deum Patrem generare coæternum sibi Filium. Appellatio est reflexa applicatio vnius termini ad alium: ut cum dicitur, *Alexander Magnus est orator*, particula *Magnus* appellat supra Alexandrum, non supra oratorem; eaque propter propositio est vera. Alias termini proprietates, tum quia his affines sunt, tum quia latiore postulante explicationem, in præsentiarum omitto.

Summula Libri quarti.

22

DIALLECTICÆ nostræ quartus liber est de veritate complexa, seu propositione. Orditur autem ab eius essentia: circa quam mira varietas sententiarum. Mox ad eius species descendit: plurimas illas quidem; at omnes scitu dignas, & necessarias. Tum ad eius pergit quantitatem, & qualitatem, materiam, & formam, quibus entium naturalium molem, tumoremvè, qualitatem, & antecedentem, primariamque compositionem effingit pulcherrimo, & artificioso imitamine. Postea procedit ad plerarumque propositionum oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem: in quibus, sicubi alias Aristotelis emicuit ingenium. Denique gradum facit ad propositiones modales, atque exponibiles: easque ab aliis separatas in particulari discutit, ne cum reliquis confusè claritati, & breuitati præiudicium importent. Fateor huius libri materiam, præsertim vltima, ac penultima sui parte, salebrofam admodum, ac difficilem esse; eoque nomine à quibusdam Neotericeis parcissimè degustari, ac tantum non omitti. Perperam tamen id faciunt, atque inconsultè. Siquidem, ut Senecæ verbis utar lib. 5. de benefic. c. 12. *quemadmodum quadam in oblectamento, ac iocum sic alligantur, ut eorum solutio imperio difficilis sit: qua ille, qui implicuit sine vilo negotio separat, quia commissuras eorum, & moras nouit, nihilominus*

A 3

ita

illa habent aliquam voluptatem: tentant enim acumen animorum, & intentionem excitant. Ita hæc, quæ videntur callida, & insidiosa, securitatem, rorporem, ac segnitatem ingenii auferunt, quibus modo campus, in quo vagantur, sternendus est, modò scabri aliquid, & confragosi obiciendum, per quod eripant, & solitè vestigium faciant.

De variis speciebus propositionis.

Propositio ergo, siue complexa veritas huic subiecta libro, est actus intellectus oppositionis cum alio ex modo tendendi capax. v. g. *Petrus est homo*, est propositio, quia eum habet tendendi modum, vi cuius opponatur huic actui, *Petrus non est homo*, nec eum sinat in eodem secum intellectu coherere: cum interim, si quis apprehendat tantum Petrum esse hominem, haud repugnet, eiusmodi apprehensionem componi cum iudicio Petrum esse hominem negante. Propositio aut est necessaria, aut contingens, aut impossibilis, prout prædicarum connectitur cum subiecto, siue necessariò, vt *homo est animal*, siue contingenter, vt *Petrus currit*, siue impossibiliter, vt *Petrus est lapis*. Verius est, hanc propositionem, *homo albus est homo*, & aliam quancumque de subiecto coniuncto, seu complexo esse necessariam: namque homo est de essentia hominis albi, & consequenter cum eo necessariò connexus: haud secus, ac quævis alia pars est de essentia totius sui, illudque non citrà necessariam connexionem respicit. Dices, nullo homine albo, aut etiam non albo existente, ea propositio, *homo albus est homo*, esset falsa: qui ergo esse potest necessaria? Antecedens suadetur: tum quia sensus eius propositionis est; homo, cui inest albedo, siue qui est albus, est homo: at hæc esset tum falsa, cum vna copula sua affirmet, hominem esse album; & alia, esse hominem: ad eius autem absolutam falsitatem sufficit, vnam eius copulam falsificari: tum etiam, quia ea propositio, si sit in materia necessaria, debet esse vniuersalis, & consequenter perinde atque hæc, *omnis homo albus est homo*: conuertenda igitur est ita, ergo *aliquis homo est homo albus*: sed hæc euentu posito est falsa: ergo & eius conuertens: ita esse conuertendam patet ex hac propositione, *omnis homo est animal*, quam omnes ita conuertunt: ergo *aliquod animal est homo*. Hæc tamen non vrgent. Quod ad rationem contrariam attinet, eius antecedens est falsum. Ad primam eius probationem dicendum est, propositionem, de qua loquimur, ad summum æquiuale re huic, *homo affectus albedine est homo*, quin affici albedine affirmetur de homine, sed de eo tantum apprehendatur. Ad alteram dicendum est, propositionem in controuersia positam, vt possit conuerti, sic esse exponendam, *omnis homo albus est quid constitutum essentialiter hominem*: ita autem sic potest, & debet conuerti: ergo *aliquid essentialiter constitutum hominem est homo albus*: hæc autem postrema propositio non esset falsa nullo homine albo existente: tum ergo nec esset falsa hæc, *omnis homo albus est homo*.

24

Propositio vterius, alia est infinita, siue termino constans infinito, alia finita, alia denique priuatiua. Propositio negatiua de prædicato finito non infert irrefragabiliter, ac vi formæ propositionem priuatiuam: haud enim valet, lapis non est sapiens: ergo insipiens: insipientia namque importat subiectum capax sapientiæ, secus verò non sapere: quare hoc, non illud, poterit lapidi conuenire. Caterum, propositio negatiua de prædicato finito infert affirmatiuam de prædicato infinito: valet enim, lapis non est sapiens;

ergo est non sapiens. Nec obstat, quòd hæc consequentia sit nulla, Socrates non est lignum album: ergo est lignum non album: nam vt illatio, quam dixi, valeat, particula *infinitans* afficere debet totum terminum negatiuum: vnde rectè sequitur, Socrates est. Lignum album: ergo est non lignum album. Propositio alia est identica, cuius scilicet prædicatum, & subiectum non habent inuicem distinctionem rationis adæquatam, aut etiam inadæquatam, vt *homo est homo*: alia est formalis, cuius extrema ratione distinguuntur, vt *homo est animal*, *risibile est rationale*. Propositio identica non tantum in voce, sed etià in intentione reperitur: quando namque homo identificatur secum ipso, quidni possit ab intellectu huiusmodi entitas enuntiarì, atque affirmari? Quod autem Recentiores aliqui contra sentientes aiunt, hanc propositionem, *homo est homo*, esse in mente hanc, *significatum huius vocis homo est homo*, mera diuinatio est, nec vllò nititur solido fundamento. Propositio iterum, alia est directa, in qua vel superius de inferiori, vel æquale de æquali prædicatur, vt *homo est substantia*, *risibile est rationale*: alia verò indirecta, in qua inferior de superiori enuntiat, vt *animal est homo*, seu, *homo est Petrus*. Quamuis autem non nemo insinuet, propositionem indirectam non esse in mente, at contrarium longè verius est, vt nuper in simili manet ostensum.

De oppositione, conuersione, & æquipollentia propositionum.

Propositio vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo currit*, & particularis negatiua, vt *aliquis homo non currit*, opponuntur contradictoriè: quia nimirum ambæ nec possunt esse simul veræ, nec simul falsæ. Contrà verò vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua: vt *omnis homo currit*, *nullus homo currit*, haud possunt esse simul veræ, at possunt esse simul falsæ: idèoque opponuntur contradictoriè. Propositio autem particularis affirmatiua, & particularis negatiua, vt *aliquis homo currit*, *aliquis homo non currit*, opponuntur subcontradictoriè: quia possunt esse simul veræ, non verò simul falsæ. Ac denique vniuersalis affirmatiua, & particularis affirmatiua, vt *omnis homo currit*, *aliquis homo currit*, opponuntur subalternè, hoc est, nec in veritate, nec in falsitate opponuntur, sed tantum in eo, quod altera sit particularis, altera vniuersalis. Propositio vniuersalis affirmatiua denotatur à Summulistis littera *A*, vniuersalis negatiua littera *E*: particularis affirmatiua littera *I*: & particularis negatiua littera *O*. Hinc vulgaris versiculus.

*Afferit. A. negat. E. tamen vniuersaliter ambo.
Afferit. I. negat. O. sed particulariter ambo.*

Quo constituto propositio vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua significari solitæ per dictionem *Feci*, conuertuntur simpliciter: id est inuariata quantitate, & qualitate. Quantitas autem propositionis est, eam esse vniuersalem, aut particularem. Qualitas strictè sumpta est, esse veram, aut falsam: at in præsentī sumitur qualitas latè pro eo, quod est, propositionem esse affirmatiuam, aut negatiuam. Hinc valet; nullus homo currit, ergo nullum currens est homo: necnon; aliquis homo currit, ergo aliquod currens est homo. Propositio vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua denotatur per dictionem, *Eua*, conuertuntur per accidens: id est, variata quantitate, non qualitate: vt *omnis homo currit*, ergo aliquod currens est homo: & nullus homo currit, ergo

25

26

ali

aliquod currens non est homo. Tandem, propositio vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua significat per dictionem, *Alto*, conuertuntur per contrapositionem: hoc est, variatis terminis finitis in infinitos, aut è contrario; sed tamen immutata quantitate, & qualitate: vt omnis homo currit, ergo omne non currens est non homo; aut aliquis homo non currit, ergo aliquod non currens non est non homo. Porro autem prædictæ conuersiones sequenti disticho comprehenduntur.

*Simpliciter Feci, conuertitur Eua per acci
Alto per Contra: sic fit conuersio tota.*

Propositio vniuersalis, aut particularis anteposita negatione redditur æquipollens suæ contradictoriæ: Quod si subsequatur negatio, fit æquiualens suæ contrariæ. Caterum propositiones subalterne ad æquipollentiam reducuntur postposita, simulque præposita negatione: vt ex sequentibus versiculis manifestè constabit.

*Non omnis, quidam non. Omnis non, quasi nullus.
Nonnullus, quidam. Sed nullus non, valet omnes.
Non aliquis, nullus. Non quidam non, valet omnis.
Non alter, neuter. Neuter non præstat vtrumque.*

Quod spectat ad oppositionem, conuersionem, & æquipollentiam propositionum modalium, quales sunt, possibile est, Petrum currere, aut id est contingens, aut impossibile, aut necesse; necnon etiam exponibilem, veluti tantum homo currit, siue non tantum homo currit, &c. eas breuitatis, & clauitatis gratia in præsentia omitto: latius, opportuniùsque de iis acturus in interiori Dialectica.

Summula Libri quinti.

27

Argumentationis humanæ architecturam, fabricam, & quasi formam quintus liber explanat: proh qualem illam: in materia inuisibili conspiciam, in parua, imò & minima variam, in naturali, ac passim obuia miram tamen, artificiosam, & omnibus suis numeris absolutam, ac perfectam. Equis non demiretur in vnius argumentatiunculæ breuitate tot partium numerositatem, distinctionem, situm, posituram, & sine confusione consensum, concentumque? Quis non stupeat syllogismum propositione fundatum, assumptione erectum, conclusionem fastigiatum, subiectis solidulum, prædicatis sublimem, vniionibus nexum, maiori minorisque extremis vallatum, & medio totum vndique sibi coherentem? Hic equidem exclamare libet, ac trita Martialis carmina tamen iterum terere.

*Barbara pyramidum sileat miracula Memphis
Assiduum iactet nec Babylona labor, &c.*

Illic manum viguisse, hic mentem video: illic verum istud esse potuit; materiam superabat opus; hic intellectum sine materia mirè operari conspicio: illic in maximis magnum sese ostendit, ac probauit ingenium: hic in minimis maximum; hoc autem posterius eo priori minus mirandum, æstimandumque non esse testis esto Tertullianus de anima cap. 4. in minutissimis animalculis Dei ingenium agnoscens, ac de prædicans his verbis *quoduis animal, vnius licet puncti, aliquo alatur, necesse est: exhibeat pabuli transmittendi, excoquendi, defecandique membra. Quid ergo dicemus? si per hoc viuunt, erunt hac in omnibus vique, que viuunt, etsi non videntur, etsi non adprehenduntur pro mediocritate: hoc magis credas, si Deum recogites tantum artificem in modico, quantum & in maximo.* Hactenus ille. Quis itidem

non miretur epicherema, in cuius breuissimo spatio tot argumentationum varietates, sedes, ac discrimina clauduntur, vt Archimedis sphaeram, Callicratidis, seu nauem, seu quadrigam. Myrmecidis formicam, Phydæ Mineruam æmuletur. Quid memorem foritem angustis suis maiorem, ac mille argumentationum quasi voluminibus tumescentem, vt propterea æcrualem eum dici Tullio placuerit. Enthymema etiam admirationem omnem superat, syllogismo quidem simile, nisi quod, sicut Virgilianus Hæsus, se se in sua colligit arma. Exemplum verò, quo exemplo satis explicem; aut inductionem, quam Inductio par esse queat? Cui iam admirationi, ac voluptati non sit triplex argumentandi figura, & in quauis figura multiplex modus? Rursus modorum, qui indirecti sunt ad directos, & qui imperfecti sunt, ad perfectos ostensua reductio, & per impossibile quasi coactio, quam Dædala, & admirabilis? Hæc ergo, & quæ his affinia, ad quintum, vt dixi, pertinent librum.

De forma, figura, & modis utilibus syllogismi.

28

Syllogismus est argumentatio, in qua ex duabus propositionibus tertia necessariò conficitur: vt omne animal est viuens, omnis homo est animal: ergo omnis homo est viuens. In hoc discursu sunt tres termini strictissimè tales, nempe animal, viuens, & homo. Animal est medium, quia bis ponitur in præmissis, vt ex eius identitate, tum cum viuente, tum cum homine, horum inter se concludatur identitas: viuens autem dicitur maius extremum, quia in præmissis prædicatur: & animal minus extremum, quia in iis subiicitur: sicut enim maius, præstantiusque est præesse, quam subesse; & consequenter minus subesse, quam præesse: ita etiam prædicari maius est quodammodo, quam subiici; & hoc minus, quam illud: nil mirum ergo, si quod in aliqua præmissarum prædicatur, sit maius extremum; & minus extremum, quod in earum altera subiicitur. Prima præfati syllogismi propositio dicitur, & est maior, quia maiori constat extremo; & secunda minor, quia minus extremum fortitur. Quod si contingat, vtrumque extremum prædicari in præmissis, & in nulla earum subiici, aut è conuerso, tum maius extremum erit id, quod prædicatur in conclusione; & minus, quod in ea subiicitur. Quare in hoc syllogismo, omnis homo est animal, sed omnis homo est viuens: ergo aliquod viuens est animal; animal erit maius extremum, quia est prædicatum conclusionis, & viuens minus extremum, quia eius est subiectum: proindeque prior propositio syllogismi erit maior, quia maiori: & altera minor, quia minori constat extremo. Quod autem aliqui putant, propositionem aliquam syllogismi esse maiorem, quia prius tempore profertur; & minorem, quia est posterior tempore ad aliam, est falsissimum: siquidem, vt alias impugnationes omittam, vt est in mente syllogismus, ita & maior, minorque: at in ea multoties contingit, syllogismum, cum sit discursus non localis, sed intellectualis, ac rationalis, non tempore, sed instanti mensurari, omnèque eius propositiones simul elici, efficique.

Quod attinet ad figuram syllogisticam, triplex est pro triplici connexionem extremorum cum medio: nam si extremorum alterum prædicetur de medio in vna præmissarum, & in alia de eo prædicetur, prima existet figura: vt omnis homo est animal: Petrus est homo; ergo animal. Quod si medium in præmissis

29

prædicetur de ambobus extremis, & hæc illi subiiciantur; sanè syllogismus erit in secunda figura: ut nullus homo est quadrupes: omnis equus est quadrupes: ergo nullus equus est homo: sin autem utrumque extremum in præmissis prædicetur de medio, & hoc illis subiiciatur, efficiet tertiam figuram: ut omnis equus est substantia: sed omnis equus est animal: ergo aliquod animal est substantia. Quartam autem figuram etsi addant Medici, & cum iis alij, satis ex vano, ut ostendetur in tempore.

30

Modi syllogistici variantur pro varietate, ac diuersitate quantitatis, & qualitatis propositionum syllogismi: hoc est, pro ut huius propositiones fuerint vniuersales, aut particulares, affirmatiuæ, aut negatiuæ. Modi viles communiter assignari solent vnde viginti: nempe

Barbara Celarent Darij Ferio Baralipton

Celantes Dabitis Fapesmo Frisomorum

Cesare Camestres Festino Baroco Darapti

Felapton Disamis Datisi Bocardo Ferison.

Priores nouem spectant ad primam figuram: quatuor sequentes ad secundam: & sex postremi ad tertiam. Barbara ergo iuxta vim distichi illius, *Afferit A. negat, E. & c.* denotat syllogismum in prima figura constantem tribus propositionibus vniuersalibus affirmatiuis: ut omne rationale est viuens: omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est viuens. Darij syllogismum constantem maiore vniuersali affirmatiua, minore verò, & conclusione particularibus, aut quasi particularibus affirmatiuis: ut omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal. Ex dictis hæcenus constat, formam syllogisticam consistere in artificio maioris, minoris, & conclusionis, pro ut repræsentant identitatem extremorum, tum cum medio, tum etiam immediatam, & inter se; figuram syllogisticam in præmissis solis, quatenus repræsentant identitatem extremorum cum medio; modum vero syllogisticum in maiore, minore, & conclusione, non utcunque, sed ut hac, vel illa quantitate, aut qualitate præditæ sunt.

De variis speciebus syllogismi, aliarumque argumentationum.

31

Syllogismus obliquus in eo differt à recto, quod terminis obliquis constat: ut omnis captiuus est alicuius Domini: sed Amurathes est captiuus: ergo est alicuius Domini. Qui syllogismus ob id legitimè, & benè concludit, quia reduci potest ad rectum aliquem legitimum, hoc pacto: omnis captiuus est mancipium alicuius Domini: sed Amurathes est captiuus: ergo est mancipium alicuius Domini. Syllogismus ex oppositis est, in quo ex duabus propositionibus oppositis ab aliquo concessis infertur aduersus ipsum conclusio, in qua identicè idem de se ipso negetur; si fortè ita ad sanam mentem possit reduci, qui contrarias, aut contradictorias admittit: ut nullus equus est animal: omnis equus est animal: ergo nullus equus est equus. In Cesare Syllogismus infinitus est, qui constat terminis infinitis. In eo differt à syllogismo finito, quod ex puris negatiuis aliquando concludat: ut nullum non hinnibile est equus: nullus lapis est hinnibilis: ergo nullus lapis est equus. Verum hic syllogismus æquiuacenter habet maiorem affirmatiuam: perinde enim est, nullum non hinnibile est equus, ac omne hinnibile est equus: ex qua, & minori superioris syllogismi sequitur in Camestres prior etiam conclusio in hunc modum: omne hinnibile est equus: nullus lapis est equus: ergo nullus lapis est hinnibilis, Syllogismus

conglobatus est, qui non duas tantum habet præmissas, sed plures: ut omnis equus est animal: omne animal est viuens: omne viuens est substantia: sed Alastor est equus: ergo est substantia. Quem modum arguendi nescio quo iure aliqui dicant in sola voce, non verò in mente reperiri. Syllogismus expositorius est, qui constat terminis singularibus: aut omnibus; ut hic homo est animal: Petrus est hic homo: ergo Petrus est animal: aut aliquibus; ut Petrus est hic homo: omnis princeps Apostolorum est Petrus: ergo omnis princeps Apostolorum est hic homo: aut, nullus impœnitens est Petrus: omnis princeps Apostolorum est Petrus: ergo nullus princeps Apostolorum est impœnitens. Syllogismus expositorius valet in diuinis, si terminus singularis sine syncategoremate, *omnis*, accipiatur; secus verò, si cum eo sumatur: non enim valet; essentia diuina est Pater: Filius est essentia diuina: ergo Filius est Pater: at valeret hæc conclusio, si hæc præmissæ essent ex æquo veræ: omne quod est essentia diuina est Pater: sed Filius est essentia diuina.

32

Syllogismus hypotheticus, aut est à positione antecedentis ad positionem consequentis cum eo connexi, aut à destructione consequentis ad destructionem antecedentis: ut si est homo, est rationalis: sed est homo: ergo rationalis; aut non est rationalis: ergo nec est homo. Syllogismus modalis, si constat utraque de necesse, eius conclusio non poterit non esse de necesse: sin autem utraque eius præmissa fuerit de contingenti, aut saltem altera, conclusio erit hoc ipso de contingenti: veluti, necesse est, hominem omnem esse animal: necesse est, Petrum esse hominem: ergo & esse animal: aut necesse est, omnem currentem calefieri: contingit autem Petrum currere, ergo & continget, eum calefieri. Syllogismus demonstratiuus est, in quo ex præmissis euidentibus euidenter quidpià concluditur: satis autem est qualibet præmissarum euidentia: fierique potest, ut earum aliqua sit euident, ac necessaria ex modo tendendi, non verò ex obiecto: quippe, quod sustinet esse contingens, & fallibile: veluti quoties interponitur tellus inter solem, & lunam, est eclipsis; ed altris peruenientibus ad tale cœli punctum est, eritve interpositio telluris inter solem, & lunam: ergo & eclipsis. Syllogismus probabilis est argumentatio, in qua ex præmissis opinatiuis aliquid rectè concluditur: est autem strictè, ac verè syllogismus, etsi eius præmissæ sint re ipsa falsæ, & apparentes, siue tantum verisimiles, & non veræ: quidni enim: cum connexio præmissarum cum conclusione non sit apparens, sed verax, talisque, ut non possit assensus conclusionis negari concessis præmissis, quin duæ contradictoriæ virtualiter saltem, atque implicite deourentur. Confirmatur: propositio falsa, etsi non sit vera propositio, at est verè propositio, ut omnibus est in confesso: igitur & syllogismus falsi constans præmissis erit nihilominus verè syllogismus. Ceterum syllogismus sophisticus ratione formæ haud est verè syllogismus quod sic ostendo; quod non habet veram, sed apparentem formam hominis, non est verè homo: qua ratione homo pictus iuxta omnes non est verè homo. Atqui syllogismus ratione suæ formæ sophisticus non habet veram formam syllogismi: hæc enim est talis connexio præmissarum cum conclusione, ut huius assensus non possit, debeat verè concedi illis negatis: constat autem in syllogismo sophistico, quo de loquimur, haud reperiri eiusmodi connexionem, aut coherentiam propositionum: nec enim quisquis concedit has præmissas: aliquis homo currit: sed Petrus est aliquis homo; tenetur hæc

33

hanc conclusionem concedere, ergo Petrus currit.

Enthymema est argumentatio ex duabus tantum pronunciatis constituta: quæ non est, cur in mente semper sit syllogismus tres propositiones completens: siquidem uti duæ priores propositiones syllogismi connexionem habent cum eius conclusionem: ita etiam una sola propositio interdum habet connexionem cum alia; nimirum conuersa cum conuertente: veluti, nullus lapis est homo; ergo nullus homo est lapis, quidni ergo ex harum priore sola inferatur altera etiam in mente vi connexionis, quam habent; ad modum quo interius est in mente ex præmissis syllogisticis inferitur conclusio? Inductio est, in qua ex sufficienti partium subiectiuarum enumeratione aliquid inferitur de ratione superiori, & vniuersali: vt substantia est bonum, & accidens est bonum: ergo omne ens est bonum. Exemplum est argumentatio, vi cuius quidpiam proponitur in alio fugiendum, aut imitandum: vt Christus pro nobis passus est: quidni ergo, & nos pro nobis pati velimus aliqua? Epicherema est integer syllogismus, aut enthymema comprehensum una dumtaxat propositione vocali: veluti, si Iudas sic increpes, cur Discipulus vendat Magistrum? Quæ interrogatio breuifcula hunc habet sensum: Discipulus non debet vendere Magistrum: Iudas fuit Discipulus Christi; ergo, &c. Sorites est argumentatio aceralis, siue conglobata; de qua satis paulò supra. Dilemma denique, siue argumentum cornutum est, quod ferit utroque cornu, & concludit semper aliquid contra respondentem, utramcumque contradictionis partem concedat: veluti si quis verum aliquod necessario reperiri in rebus probet, hunc in modum: aut est aliquod verum in rebus, aut non: si primum; obtinetur intentum: si autem secundum; ergo verum est, nullum verum reperiri in rebus: & sic oportet, verum aliquod esse in rebus; id nimirum, quo verum omne negatur.

Summula Libri sexti.

34

Sextus Dialecticæ nostræ Liber completitur signa veritatis: videlicet naturale, & arbitrium, nomen, verbum, & orationem. Nulla quidem aues oscines, nulla volucres præpetes, nulla sinistra cornix, nulla casorum animantium extra spirantia, nulla spectra, inferni que manes, nulli cometa ferali crine fulgurantes tam minaciter vnquam terrere, quam Dialectica illa signa turbant, ac tremefaciunt adolescentium non paucos. Nec mirum: adeo enim salebris, ac difficultatibus plena omnia tradi à quibusdam solent; adeo plusquam Phariis, plusquam Cimmeriis immersa tenebris. Meminerint tamen ingenii tyrones non ipsius id doctrinæ vitium esse, sed docentium: quorum propterea docendi morem fugere libet, aliumque nostris Authoribus familiarem, ac magis lucidum, atque distinctum sequi. Ita erit, vt materia isthæ sponte sua tam utilis, ac iucunda non metum, horroremque incutiat, sed delectatione alliciat. Et quidem signis etiam naturalibus, ac non dearticulatis vocibus, aut certe ad nil representandum, ex instituto destinatis (de quibus pauca, sed tamen aliqua in præsentiarum) dissidemus à stipitibus, saxis, aliisque substantiis sensu destitutis, artificialium verò vsu (cuiusmodi sunt nomen, verbum, & oratio) à belluis, quas natura fecit mutas, atque infantes. Pulchre Fabius lib. 2. orator inlit. Ipsa ratio neque tam nos inuaret, neque tamen esset in nobis manifesta, nisi que concepissemus mente promere, etiam loquendo possemus.

De signo in communi, necnon formali, & instrumentali naturali, & arbitrario.

35

Signum in communi est, quod in alicuius veritatis cognitionem quempiam ducit: nec refert, aliqua signa non ad veritatis, sed ad falsitatis alicuius cognitionem, aut assensum ducere: vt cum v. g. virga aquis immersa obliqua apparet, adeoque obliquitatem, quæ in ipsa verè non est, significat tamen, atque repræsentat. Siquidem uti intellectus habet pro obiecto verum, ab eoque quoad omnes suos actus specificatur, perque illud definitur, nimirum quia quæ etiam falso admittit, iis tamen assentitur sub ratione veritatis similiter signa, quibus fallimur, haud persuadent, obiciuntve nobis falsa, nisi sub imagine & specie veri: vnde, &c.

36

Signum formale est, quod informando potentiam, eamque denominando facit aliquid cognosci: instrumentale verò, quod prout extrinsecè informatum, cognitumve facit quidpiam alicui innote: cere: hoc posteriori modo sumus est signum ignis: priori verò modo cognitio ipsa rationem signi sortitur. Perperam aliqui existimant, signum formale, siue cognitionem non esse propriè signum: quando namque signum instrumentale dicitur, estque propriè signum; cum tamen quod signum sit, id habeat à respectu ad signum formale, siue cognitionem, in quam ducit; quidni ipsa cognitio à fortiori sit propriè signum? Quamquam autem albedo non sit propriè album, & sic de aliis similibus concretis, quæ supra formas suas subiectum distinctum addunt: at in aliis concretis, in quibus similis distinctio, & additio non cernuntur; aliter se habent res, & etiam loquendi modus: siquidem syllogismus v. g. est argumentum, & argumentatio; & modus vnionis est simul vinculum extremorum, & eorum vinculatio, vt sic dixerim. Proinde licet cognitio sit repræsentatio, & consequenter significatio; tamen hoc non obstante esse poterit propriè signum. Verius arbitror, aliquid esse propriè signum sui v. g. cognitionem supra se reflectentem: licet enim nequeat dici vlla res physice simile sibi, nisi valde impropriè: at cur non possit aliquid intentionaliter, & secundum quid sibi assimilari, seque repræsentare: hæc autem similitudo, aut repræsentatio sufficit ad rationem signi propriè talis, aliàs ne aliorum obiectorum distinctorum signum propriè tale esset cognitio, contra quam est constitutum paulò supra.

37

Signum naturale est, quod ex natura sua, arbitrium, quod ex aliorum placito aliquid repræsentat: utroque modo hæc vox homo v. g. significat; nempe, seipsam naturaliter, & animal rationale arbitrarie, & ex instituto. Significatio arbitraria vocum haud consistit in relatione vlla fictitia: nec enim Deus imponens nomina rebus, propterea fingit; haud etiam in modo vocibus inhærente: quando namque Petrus per seipsum, & non per modum sibi superadditum est similis Paulo, cur etiam voces absque modi vllius intrinseci adiectione non assimilentur quodammodo rebus vocatis, earumque sint imaginæ, ac signa? haud etiam in voluntate institutoris vocum, easve ad hoc præ illo repræsentandum imponentis: siquidem bellæ, vt experimento constat, percipiunt signa quodam arbitraria, quod difficile potest explicari ab iis, qui vt proximè supra philosophantur, cum bellæ non percipiunt, nec possint voluntatem primi institutoris, quippe omnino spirituales, adeoque supra omnem sensum, siue belluinum, siue etiam humanum. Rectius ergo, & longè verisimilius dici potest, voces constitui significati-

uas

uas ad placitum formaliter per speciem, aut quasi speciem quandam ad vocum præsentiam, sonumque excitari solitam in audientibus de re illa, quæ per voces significatur: & sicut cognitio, quin cognoscatur, significat rem cognoscenti, nimirum quia huic inest, ita, ut species, de qua supra, constituat voces significatiuas rerum, non est necesse, ut ab hominibus, aut belluis, cui significat, cognoscatur; sed satis est, ut iis inest, inhaereatque.

38

Voces primario, & directe res ipsas significant: hæc enim propositio, *homo est rationale*, affirmat directe atque primario, hominem obiectiue, & realiter sumptum esse animal rationale: nam si vocem hanc, *animal rationale*, de homine directa, & primaria ratione affirmaret, haud dubie esset falsa, ac affirmare est significare: ergo voces directe, atque primario significant res, siue obiecta. Caterum hoc non tollit, quo minus etiam directe, & primario significant etiam conceptus nostros, cum ad eorum manifestationem vitæ politicæ, commerciisque humano & rationali adeo necessariam sint potissimè institutæ. Nec obest, voces, ut quod affirmare solas res iuxta nuper insinuata, conceptus verò dumtaxat ut quod siquidem significare non tantum est adfirmare, sed etiam quomodolibet manifestare: conceptus autem non tantum ut quo, sed etiam ut quod manifestantur per voces. De quibus illud etiam adiicio contra non paucos, eas per se, & ex intentione expressa, siue impositione loquentis haud posse perfectius, siue clarius significare rem ullam audienti, quam ipsemet eam concipit: nam si intendit, expressèque, ac distinctè præscribit audienti talem modum cognoscendi; talem certè, ac non minus perfectum debet ipsemet præhabere. At per accidens possunt voces rem clarius, atque perfectius significare audienti, quam loquenti: ut si de Indiarum rebus qui nunquam eas vidi, loquar tamen coram aliquo, qui in Indiis natus, & educatus est.

De nomine, verbo, & oratione.

39

Nomen est vox declinata per casus, ut homo, aut lapis. Verbum autem est vox coniugata per tempora, ut amo, vel lego. Porro tamen aliqui renuant, verbum infinitari posse; contrarium tamen probabilius est: tum quia nomen infinitatur: quidni ergo & verbum: tum etiam, quia hæc propositio, *non amo*, æquiualeat interdum huic, *sum non amans*: hæc autem particula, *non amans*, infinitatem subie: eam ergo communicat propositioni illi, *non amo*, in qua delitescit, ac virtute clauditur. Oratio sunt plures dictiones congruè se habentes: quæ si congruant, connectantur, nexu aliquo imperfecto, & grammaticali orationem parient imperfectam, ut v.g. vit sapiens: sin autem nexu perfecto, & verbo, seu copula aliqua præsertim enuntiatiua, profecto orationem constituent perfectam.

40

Hoc vltimum orationis genus, nempe enuntiatio potest signo aliquo non ad placitum, sed naturaliter tali constitui: in hac enim propositione, *Blitiri est terminus*; cur Blitiri non sit subiectum, siue terminus à quo? Nec refert, cum dicitur, *omne Blitiri est terminus*, syncategorema illud, *omne*, non posse cadere supra Blitiri, quod profertur, cum sit quid singulare, adeoque eiusmodi, ut non nisi ineptè de eo dici possit *omne*: appellat ergo supra hanc particulam, *vox*, sin minus expressam in ea propositione, at saltem in ea subauditam: proinde particula ea, *vox*, sola erit subiectum propositionis, de qua sermo; Blitiri verò non tam eius subiectum, terminusve,

constitutus, quàm obiectum. Hoc inquam quod solet obici, non refert. In primis enim etsi propter difficultatem iam iam obiectam Blitiri haud sit terminus, aut pars eius propositionis, *omne Blitiri est terminus*; quidni saltem huius, *hoc Blitiri est terminus*? Rursus & eam priorem potest terminare, ac constituere: cur enim *omne* non appellet in ea non supra terminum aliquem communem subintellectum; sed immediatè supra ipsum Blitiri, prout significat naturaliter cetera Blitiri sibi assimilia, & quatenus pro iis supponit; talem significationem, & suppositionem determinante syncategoremate illo, *omne*, ei adhibito? Probabile est, propositionem externam non esse propriè propositionem, siue enuntiationem, cum eatenus dicatur propositio, quatenus mentalem significat, repræsentatque: admodum quo homo pictus est tantum improprie homo, quia non alio iure, aut fundamente dicitur homo, nisi quia est veri hominis repræsentatio quadam, & imago. Haud tamen abnuerim, quin omni vacet improbabilitate, quod vocalis enuntiatio propriam enuntiationis rationem obtineat. Sed de hoc in loco.

Summula Libri septimi.

41

Septimus liber est de modo sciendi veritatem, eiusque triplici specie, definitione nimirum, diuisione, & argumentatione quoad pauca, quæ supersunt. His supra vulgus idiotarum euehimur, atque in sapientum cœtu collocamur. His discimus, atque docemus. His non Logicæ solius, sed etiam scientiarum omnium lucem petimurque damusque vicissim: ut huc non ineptè conueniat illud Horatij.

Scire tuum nil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Definitionis artificio quid præstantius? *Primum enim hanc* (ut Augustini in Categ. c. 6. verbis utar) *per immensum tendi oportet incipientem à genere: dehinc paulatim per partes currendo peruenire debet ad id, quod definitur: ut ij, qui signa formant, primum immensum subdeligunt lapidem, dehinc paulatim minuendo, & abscindendo superflua, ad formandos vultus, & membra perueniunt. Sic definitio à genere incipiens, depulsa paulatim generalitate verborum, ad proprium demonstrande rei cubile tendit accedere. Iam sine diuisione quid aliud esset omnis facultas siue voce, siue scripto tradita, quam veluti confusum quoddam, & inordinatum chaos: Quid nisi*

Rudis, indigestaque moles,

*Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.*

Præterea, quis pro dignitate commendat tot non interius modò, sed etiam exterius argumentandi modos à Dialecticis inuentos, & à nobis supra insinuos, latiusque in tempore explicandos? Quis denique tot, tamque varios argumentandi locos: De quibus bellè D. Isidorus in sua Logica cap. 31. ubi: *mirabile planè genus operis, id unum potuisse colligi, quidquid mobilitas, ac varietas humana mentis in sensibus exquirendis per diuersas causas poterat inuenire; conclusum liberum, ac voluntarium intellectum: nam quocunque se verterit, quasunque cogitationes intrauerit, in aliquid eorum, quæ prædicta sunt, necesse est, ut cadat ingenium.*

De definitione, & diuisione.

42

Modus sciendi id est oratio ignoti manifestatiua est ea, quæ clarè dignoscitur, quod prius, aut non cognoscebatur, aut certè tantum obicere.

Quo

Quocirca esse modum sciendi cuius propositioni euidenti, v. g. huic, *dies est*, conuenit, non vero, vt aliqui perperam existimant, soli definitioni, diuisioni, & argumentationi. Nihilominus hæc solæ sunt eius potissimæ species: atque ob id de iis in præsentiarum. Definitio autem, vt ab ea ordiatur, definiri solet, oratio explicans naturam rei, vt homo est animal rationale. Prima eius lex est, vt non pateat latius definitio, nec hoc etiam latius fundatur, quam illa. Quare perperam definias animal rationale, per hoc, quod sit substantia spiritualis: videlicet, quia esse substantiam spirituales pluribus, quam animæ rationali conuenit, Angelo, nempe & Deo. Quod si definias viuens esse principium sentiendi, definitio similiter erit vitiosa, & contra statuta legis posterioriorem partem, quia viuens iis, quibus sensibile, sed tamen non iis solis competit, cum de plantis etiam dicatur. Secunda lex definitionis est, vt sit clarior definitio: contra quam peccat hæc ensis definitio: ens est gladius. Tertia lex definitionis, quæ ab aliis diuidi solet in duas, est, vt nec sit proluxa, nec valde breuis, & curta. Proluxitatis vitio laborat hæc hominis definitio: homo est animal rationale, risibile: hæc verò breuior est, quam oportet; homo est substantia rationalis, seu discursus ad sciendum plerumque indiga: omittit enim corpus, viuens, animal, qui tamen conceptus non minus, quam rationale clauduntur in homine, eique sunt essentielles, atque hoc est quod alij aliis terminis docent, definitionem debere tradi per genus proximum, non verò remotum.

Diuisio est oratio totum in suas partes distribuens, vt animal aliud est rationale, aliud irrationale. Prima eius lex, quam in duas alij dissepunt est, diuisum ita adæquare debere membra diuidentia collectim sumpta, tantamque, ac non maiorem, quam illa latitudinem sibi vindicare, vt tamen quouis eorum sigillatim accepto latius, atque vniuersalius sit. Quapropter hæc diuisiones, substantia alia est spiritualis completa, alia spiritualis incompleta; ens reale, aliud est à se, aliud ab alio; aliud nec à se, nec ab alio; animal aliud sensituum, aliud rationale, nullæ propterea sunt. Prima, quia substantia spiritualis completa, & incompleta non adæquant substantiam, cum præter eas sint aliæ plures substantiæ, videlicet corporales. Secunda, quia ens reale non adæquat eius inferiora, cum vnum ex talis diuisionis inferioribus sit ens nec à se, nec ab alio: cui tamen enti, aut quasi enti non conuenit ens reale, sed potius esse rationis, & chimericum, atque impossibile. Tertia, quia nulli competit esse animal, de quo, quod sensibile sit, non prædicetur. Altera bonæ diuisionis lex est, vt eius membra diuidentia non includantur inuicem: proinde malè diuideris viuens in plantam, animal, & hominem, propter huius scilicet in animali inclusionem. Postrema diuisionis lex est, vt non sit proluxa: quam legem vires, si diuidas animal in hominem, canem, taurum, simiam, &c. & non potius in rationale, & irrationale.

Circa duos sciendi modos superius memoratos, definitionem scilicet, & diuisionem, duo sunt animaduertenda. Alterum est, diuisionem rei in partes actuales vix aut nè vix quidem distinguere à definitione. Equid enim dictum est, hominis partem aliam esse corpus, & aliam animam rationalem, quam dicere, hominem esse compositum ex corpore, & animâ? Aut quid interest, si dicas, homo est animal rationale; an, hominis pars Metaphysica alia est animal, alia rationale? Nec verò definitio communiter dicitur modus sciendi diuersus à diuisione, propterea hæc in partes actuales dissepit, sed quatenus in par-

tes subiectiuas; hunc in modum, animal aliud est rationale, aliud irrationale: constat enim, animal, non per rationale, & irrationale, sed per viuens sensibile definiri. Alterum animaduersione dignum circa definitionem, & diuisionem est, alterutram interdum in integrâ propositione consistere, quandoque verò in solâ apprehensione. Prius patet: quia hæc propositio, homo est animal rationale, hominis explicat naturam: quidni ergo sit definitio, & è conuerso? Posterius haud minus est exploratum: nam de ratione definitionis esse, communiter censetur, quod sit clarior definitio, quod non ingrediatur definitum, quod cum eo conuertatur: quæ nisi de solâ apprehensione quidditatis rei, siue de quidditate rei, vt apprehensa v. g. animali rationali ægrè verificari possunt, vt intuenti constabit. Quod si definitio iam in apprehensione solâ, iam vero in totâ propositione consistit, cur non idem seruata proportione dicatur de diuisione? Pari etiam ratione censeo, syllogismum interdum sumi pro solis præmissis, interdum vero pro conclusione duntaxat, ac multoties etiam pro huius & illarum complexo, vt latius ostendetur in tempore.

De locis Argumentandi utilibus.

PRIMUS locus est definitionis, & definiti. Quem varij variis modis explicant: Ipse sic eum breuissimè explano. A definitione ad definitum valet consequentia tum ex parte prædicati; vt Petrus est animal rationale; ergo homo: tum ex parte subiecti; vt animal rationale est substantia, ergo homo est substantia: tum ex parte vtriusque, vt animal rationale est viuens sensibile, & alia ex parte omnis homo est animal rationale, & omne animal est viuens sensibile: ergo omnis homo est animal: tum affirmatiuè vt ex nuper positis constat exemplis: tum negatiuè vt homo non est animal hinnibile: ergo nec equus; aut animal rationale non est equus: ergo nec homo est equus. Quibus autem, & quot modis valet consequentia à definitione ad definitum, totidem valet & à differentia specifica, cuiusmodi est rationale v. g. ad definitum, necnon etiam à definito ad definitionem, & differentiam specificam.

Secundus locus est coniugatorum, seu verborum eiusdem generis. Eius vis est hæc: cui conuenit formaliter, aut conuenit vnum coniugatorum, & conuenit, aut non conuenit alterum seruata proportione; vt Theologia est sapientia: ergo Theologus est sapiens: aut prudentia non est calliditas, ergo prudens non est callidus; nec prudenter agere, est callidè & astutè agere. Dixi *formaliter*: quia, si tantum materialiter conuenit aliquid vni coniugatorum, necesse non est, vt id ipsum seruata proportione alteri conueniat: haud enim valet; album est dulce, albedo igitur est dulcedo. Vide elegantem huius loci vsum apud Senecam Philosoph. epist. 117.

Tertius locus est partium diuidentium, siue diuisionis; & totius, siue diuisi. Sequentes maximas, aut propositiones vniuersales continet: positus omnibus partibus integrantibus, siue actualibus ponitur totum actuale, & è conuerso: sublata aliqua parte actuali, integratiuè aufertur totum actuale, vel integrale, ac vice versa: vt existit domus, ergo fundamentum, tectum, parietes, &c. existunt: non existit domus, ergo vel eius fundamentum, vel tectum, aut alia pars non existit: Franciscus est homo, ergo animal, & simul rationale: Leo non est rationalis: non ergo homo, quantumuis sit animal. Neque non etiam & hæc comprehendit maximas idem locus: posita

posita aliqua saltem parte subiectiua ponitur totum potestatiuum, siue vniuersale, & conuersum: illis verò omnibus sublati, & hoc aufertur, atque è diuerso: vt Petrus aut vegetatur, aut sentit, aut intelligit, aut se mouet de loco in locum: ergo viuuit: vel è contrario; viuuit, ergo rationem aliquam particularem vitæ fortitur, & vel vegetatur, vel sentit, &c. aut Petrus est homo, ergo animal; aut lapis non est animal, ergo nec homo, nec leo, nec equus, &c.

48

Quartus locus est causarum, & effectuum. Hanc in primis continet maximam: causa potens, & effectus in potentia simul sunt, aut non sunt: vt si est possibilis vis calefactiua, & est possibilis calor: si hic possibilis, & illa. Pari ratione vnius impossibilitas ex alterius sequitur impossibilitate, & è conuerso: vt pulchritudo arguit contra Chaldaeos siue Genethliacos Phavorinus apud Aulum Gellium lib. 4. noct. Atticar. cap. 1. Altera eiusdem loci maxima est hæc: causa necessaria in actu, & effectus in actu simul sunt, aut non sunt. Dixi necessaria: quia, si causa non sit necessaria, cuiusmodi est materia summè calida respectu ignis, ac motus orbium cælestium intuitu mutationum, ac vicissitudinum plurium in hoc mundo sublunari, sed minimè connexa cum effectu, haud rectè colligas, huius existentiam, ex eo quod illa existat: nec enim rectè sequitur v. g. existit nunc anima Platonis, ergo & Plato nunc existit, viuutque: voluntas tentatur ad peccandum, ergo peccat.

49

Quintus locus est adiunctorum, siue circumstantium, aut communiter accidentium: quæ diuidi solent in præcurrentia, comitantia, & subsequencia. Alia namque rem, de qua est deliberatio, tempore antecedunt, atque præcurrunt: vt signa physiognomica, prodigia & monstra, gestus & cultus corporis, nobilitas & educatio, dies aut hora natalis, merita ac beneficia collata, aliæque his similia. A signis physiognom. arguit Martial Epigram. 4. lib. 12.

Crine ruber, niger ore, breuis pedes lumine luscus:

Rem magnam præstas Zoile, si bonus es

Rem, de qua est quæstio, comitantur tempus, locus, apparatus, loci, conditio personæ, nomen, & alia id genus. A tempore, & loco sic arguitur: maritus inter amica silentia noctis, & in lecto cubans interfectus est; magis ergo est vt ab vxore quam a filio fuerit interfectus: aut è contrario: luce palam, & in itinere interfectus est, non ergo ab vxore, sed à filio. Ab apparatu, sociis, & conditione personæ arguitur ita: armatus incedebat, armatis etiam haud paucis stipatus, hostis item erat: insidias ergo moliebatur: aut è contrario, inermis ibat, solus & incomitatus; hostis ante non erat: nullas ergo insidias tendebat. A nomine arguit B. Greg. Nyssen. in epist. ad Harmonium de professione Christiani. ibi: vt enim participatione Christi Christiani appellationem adepti sumus, ita per consequens conuenit, omnium quoque sublimium nominum nos adsciscere communionem, ac societatem. Quæ subsequuntur rem, qua de agitur, huiusmodi sunt: Liuios, & tumores apparuerunt; occisus ergo, non mortuus est. Patrimonium exhaustum; turpiter ergo vixit. Latuit, profugit, solum vertit; commissi ergo criminis fuit author. Supplicium diuinitus, ac miraculosè euasit; innocens ergo damnatus est. Hactenus de adiunctis. De quibus duo animaduertito. Alterum est, quæ à nobis sigillatim exposita sunt, atque in tres classes digesta, ea omnia hoc versiculo folere comprehendi.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Alterum est, tametsi adiunctorum quodlibet rem sæpè non probet efficaciter, neque omninò persuadeat, nihilominus ea haud esse parui habenda: vt

enim cum Fabio lib. 5. cap. 12. loquar, imbecilla natura, mutuo auxilio sustentantur, et si non possunt valere, quia magna non sunt, valebunt quia multa sunt: nocentibusque etiam si non ut fulmine, tamen ut grandine.

Sextus locus est maiorum, & minorum. Eum sic explicor: à maiori ad minus valet argumentum negatiue: siue; si id quod verisimilius videtur non est verum, nec id quod minorem præ se fert verisimilitudinem. Hoc pacto subdolos Vlysses Andromachen redarguit apud Senecam Poet. in Troade ibi:

Simulata remoue verba, non facile est tibi

Decipere Vlysses, vicinus marum dolos

Etiâ Dearum: cassa consilia amoue,

Vbi natus est?

At si diceret verisimilius erat, vt à matre Dea falleret, Thetide scilicet Achillis parente, quam à te, quæ mortalis mortalem Astyanacta peperisti. Ast ab illa falli non potui, cum celaret Achillem, bellique Troiani periculis conaretur eripere. Minus ergo potero à te falli quæ Astyanacta tuum abscondis alicubi, & ab imminente fato omni vi, & via niteris liberare. Econtrario à minori ad maius affirmatiue valet argumentum: siue, si id quod minus verisimile videtur, verum tamen est, & id etiam quod maiorem præ se fert verisimilitudinem: vt posuisti ferre pondus vt octo: quidni ergo possis ferre pondus, vt quatuor. Non nos latet, nomina maiorum, & minorum à quibusdam aliis aliter vlturpari: adeoque aliter, vt quem nos appellauimus locum à maiori ad minus, hunc illi vocent à minori ad maius, & è diuerso. At quem elegimus loquendi modum, & paucioribus exceptionibus indigere, & Aristoteli magis esse conformem arbitramur.

Septimus locus est similitum, & dissimilium: cuius efficacia in eo posita est, quod similitum idem, & dissimilium diuersum debeat esse iudicium. A simili, siue praxi sic arguas: oculi vident colorem præsentem, ergo & aures audient sonum non distantem: ignis non est frigidus; ergo nec aqua est calida, per se scilicet: vel cum Fabio declam. 4. *Miraris fatum hominis posse prædici. Defectiones syderum, laboresque narratur: nuntiat origo tempestatum, lassitudo ventorum; quod sydiu immodicos solis ardores, quod seueras minetur hyemes, quid significant, sparsi longius crines, quid ardens solito inbar, quid excussu flamma syderibus.* Et paulò infra: necesse est, vt maiores notus ventura promittant, quæ non temerè nascuntur: sic futuras tempestates pelagi fragor, & consensum nemorum murmur enuntiat: se periturorum fata populorum ardentem calo faces, & crinita syderum flamma præcurrit. A dissimili arguas hunc in modum, cum Plutarch. in moralibus: Luna cum soli coniungitur, tunc obscuratur, & occultatur; cum abest, lucet. Contra proba vxor præsentem marito maximè conspicitur, eodem absente maximè condit, & latere.

51

Octauus locus est oppositorum. Primum eius axioma est: quoties alterum oppositorum, siue relatiue, siue priuatiue, siue contrarie, siue contradictriciæ talium conuenit subiecto, alterum ei non conuenit. Vt est Priami filius; non ergo Pater: viuuit; non ergo mortuus est: aut cæcus est; ergo non videt: pulcher est, ergo non deformis: vel candidus; ergo non niger: est fortis; ergo non est non fortis: aut imbecillis; haud ergo est non imbecillis. Eleganter Boëtius de consol. parum ab init.

Quid me felicem tories iactasti amici?

Qui cecidi, stabili non erat ille gradu.

Secundum eius loci axioma est huiusmodi: quoties prius extremum vnius oppositionis sequitur prius alterius, posterius etiam extremum vnius sequetur poste

52

posterius extremum alterius : quod si posterius non sequitur posterius, nec prius sequetur prius. Vt v. g. omnis pater genuit : ergo omnis filius est genitus. Vbi duplex est oppositio : altera genitoris, & geniti; altera Patris, & filij : duplex item extremum alterutrius oppositionis; pater nempe, & filius, genitor, & genitus : sicut autem genitor sequitur patrem, ita esse genitum sequitur filium; & si filius non esset genitus, nec pater genuisset illum : quoties ergo prius extremum vnius oppositionis, &c. Aliarum etiam oppositionum exempla sunt. Omnis auditus est sensus, ergo omnis surditas est priuatio sensus cuiusdam : aut omnis audiens est sensu aliquo præditus, ergo omnis surdus est sensu aliquo priuatus, & si posterius horum non est verum, nec prius. Omnis temperantia est virtus, omnisque temperans virtute aliqua præditus : ergo omnis intemperantia est vitium, & intemperans vitiosus, quod si &c. Omnis homo est animal; ergo omne non animal est non homo : non vero, ergo omne non homo est non animal : equus enim est non homo : & tamen nequaquam est non animal, sed animal potius. Quamobrem in tribus tantum oppositionibus priori vnius oppositionis extremo sequente prius extremum alterius oppositionis, posterius etiam sequetur posterius, tum directè, tum etiam, quod necesse est, ordine conuerso. Cæterum in contradictoria, & postrema oppositione sequela esse nequit directæ, sed tantum contraposita, & conuersa, ut ex dictis perspicuum est. Porro autem ut hæc doctrina valeat, termini debent vtriusque sumi in abstracto, aut vtriusque in concreto, non vero hinc in abstracto, & illinc in concreto : haud enim sequitur, amabile est cognoscibile : ergo amor est cognitio. Hoc secundo axiomate optimè vsus est Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 10. ibi. *Nunc enim iniustitia malum, si iniustitia bonum. Porro, cum cogitis iniustitiam de pessimis pronunciare, eodem iugo urgeris, iustitiam de optimis censere. Nihil enim amulum mali, non bonum, sicut & boni amulum, nihil non malum, igitur quanto malum iniustitia, tanto bonum iustitia.*

33

Tertium eiusdem loci axioma, & quidem oppositionis relatiuæ proprium, est : posito aut sublato vno correlatiuo, ponitur auferturue aliud : ut, est pater, ei ergo aliquis filius est : nullus ei Filius est, non ergo pater : aut, ut illud Baptistæ de Christo & Ecclesia Ionn. 3. vlturpem; *Qui habet sponsam, sponsum est; & sine sponsa nullus est sponsus.* Excipe tamen ab hac regula, siue axiomate relatiua mutuo non connexa : Nec enim valet : erit adolescens, ergo & senex : aut non erit senex : ergo neque adolescens. Quartum axioma spectans specialiter ad oppositionem priuatiuam & ex parte ad contrariam, sic se habet : ut à priuatione ad habitum arguitur negatiuè, ita ad potentiam habitus arguitur ab illa affirmatiuè. Quemadmodum enim valet, est cæcus, ergo non est videns; ita etiam, est cæcus, ergo potest videre : quod enim non potest videre, esto non videat, haud propterea cæcitati vlli est obnoxium, alioqui lapis, quia videre nequit, eo ipso erit cæcus. Quæ doctrina in aliquibus etiam contrariis locum habet : nulli namque morbus inest, nisi cui sanitas potest inesse; atque, ut Seneca epist. 124. verbis vtar, *Nulli virum est, nisi cui virtus potest esse.* Quintum, ac postremum axioma pro oppositione contradictoria sit tale; si contradictorium alterum extremum subiecto non competit, nequit ei non competere alterum. Ut exempli causa. Si Petrus non est candidus, est non candidus : si non est sapiens, est non sapiens. Quod dixi de contradictoriis propriè ac formaliter talibus, tum hic specialiter, tum supra generaliter in primo

P. R. Lyncei Philosophiæ Tom. I.

axiomate, id dictum puta de contradictoriis virtualiter talibus, quæ communiter appellari solent repugnantia, seu disparata, ut Petrus non est equus, aut leo, aut aliud animal : ergo homo : aut est homo, ergo non est equus.

Nonus locus est proportionalitatis simplicis, atque compositæ. Proportionalitas simplex est, vi cuius vna sola proportio comparatur cum alia, velut ei similis, aut dissimilis. Composita est, qua duæ proportionales cum duabus aliis conferuntur, tanquam ei similes, aut dissimiles. Quod attinet ad proportionalitatem simplicem, eius vis hoc vno continetur axiomate : ut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximè ad maxime, atque è conuerso. Exempli gratià elargiri eleemosynam est laudabile : ergo elargiri maiorem est magis laudabile; & maximam maxime laudabile, in eo genere scilicet, & è contrario : elargiri maiorem eleemosynam laudabilius est, quam si minorem elargiaris : & maximam elargiri, laudabilissimum est : ergo aliquam elargiri, laudabile simpliciter est. Hic animaduerto, quoties propositiones non sunt vniuersales, sed particulares, nō tenere doctrinā datā, nec, sicut se habet simpliciter, ad simpliciter se habere magis ad magis, aut maximè ad maxime, vel è conuerso. Nec enim ex eo quod vsus vini sit bonus, sequitur maiore vsu illius esse meliorem, aut maximum esse optimum aut vice versa : videlicet, quia hæc propositio, *vsus vini est bonus*, non est vniuersalis, nec æquiualeat huic *omnis vsus vini est bonus*, sed potius particularis, & huic æquipollens, *aliquis vsus vini est bonus*. Idem cernere est in exercitatione corporis : quæ, moderata si sit, bona est : sin autem maior quam par est, aut summa lædit : Mille alia id genus. Præterea fieri potest, ut non sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita se habeat magis ad magis &c. sed potius vtriusque sit improporatio, & dissimilitudo ; si nimirum cætera per accidens non sint paria. Quamuis enim quod inest subiecto bono bonum sit, modulus tamen vbitatis Angelicæ inhærens meliori subiecto quam intellectio nostra, hæc non est melior, magisve perfectæ, sed longè imperfectior ; videlicet, quia cætera non sunt paria. Cæterum si sermo sit de intellectu Angelicæ, & nostra, ambæque sint æqualis claritatis, & circa idem vel æquale obiectum, haud dubiè intellectio Angelica ratione melioris subiecti melior erit quam nostra.

Quod attinet ad proportionalitatem compositam sic ab ea arguitur. Vti se habent 24. ad 12. ita 16. ad 8. est enim tam horum, quam illorum numerorum proportio dupla : ergo & sicut se habent 24. ad 16. ita & 12. ad 8. est enim vtriusque proportio sesqui altera. Vltèrius ut se habent 16. ad 8. ita & 12. ad 6. priorum enim numerorum ac posteriorum etiam proportio est dupla : ergo sicut habent 16. ad 12. ita & 8. ad 6. est enim vtriusque proportio sesqui tertia. Atque vniuersim in numeris, si ut se habet primus ad secundum, ita tertius ad quartum, similiter ut se habuerit idem primus ad tertium, ita & se habebit secundus ad quartum : aut, quod perinde est, proportionales hinc primi & secundi, & illinc tertij & quarti nequeunt non esse similes proportionibus primi & tertij ex vna parte, & ex alia secundi & quarti, atque è conuerso. Proportio autem dupla (ut terminos, quibus nuper vsus sum, explicem) est ea, qua posterior numerus priorem bis continet : sesqui altera qua priorem, eiusque insuper dimidiam partem : sesqui tertia qua priorem, & tertiam eius partem.

B

Decimus

34

55

56

Decimus, ac postremus locus est authoritatis diuinæ, atque humanæ. Ab authoritate diuina sic arguitur. Deus summè verus, & verax reuelauit, verbum æternum in tempore factum esse hominem, homo ergo factus est: pœnitentiæ Sacramentum esse, haud ergo negandum est: non esse tres Deos, tres ergo non sunt. Quatenus autem arguendum sit ab authoritate humana, his duobus axiomatis docet Aristoteles 2. top. 2. loco 3. In vfu verborum sequenda est vulgi consuetudo: in sententia de rebus ferenda iudicium sapientum. Priori axiomati nituntur hæ argumentationes. Hebe iuxta Homerum & Poetas communiter significat Iunonis filiam, & Ganymedes Laomedontis Troiani Regis filium, à Ioue rapitum: ea ergo nomina idem non significant, vt comminiscitur Pausanias in Corinthiacis. Medici, Philosophi, & Grammatici communiter censent, fascinationem significare passionem oculis illatam, & conceptam, profectam ex quadam affectione animi maligna, eius qui intuetur: Fascinatio ergo non deriuatur à fando, vt aliqui malè putant, nec propriè significat incantationem. Quid plura? Catholici omnes cum Apostolo Paulo (cuius varia adducit testimonia Bellarminus lib. 1. de iustificat. cap. 6.) docent, fidem non significare idem quod fiducia: frustra ergo blaterant nostri temporis sectarij, fidei atque fiduciæ eandem esse significationem. Posteriori verò axioma fulciuntur sequentes ratiocinationes: Astrologi communiter tradunt, decem esse cælos mobiles; totidem ergo sunt & non pauciores. Plerique Philosophi censent, continuum non coalescere ex punctis & atomis Epicureis: ex eis ergo non coalescit. Theologi omnes docent, visum corporeum eleuari non posse ad contuendum Deum: quod ergo non possit, omninò tenendum.

De locis argumentandi inutilibus, & captiosis.

57

Prima captio est æquiuocationis: nempe, cum verbum aliquod æquiuocum decipit: vt canis latrat; sydus quoddam est canis; quoddam ergo sydus latrat, ac per consequens est verum animal. Secunda captio est amphibologia: cum scilicet totius cuiusdam orationis ambiguitas fallit: vt Liber, qui est, folius Aristotelis, non est Petri: at hic liber, nempe Metaphysica, est folius Aristotelis: (quippe non alterius Authoris) haud ergo est Petri, tametsi eum emerit, emptumque possideat.

58

Tertia captio est compositionis, & diuisionis: cum videlicet arguitur à sensu composito ad diuisum, aut è conuerso. Primò autem ita contingit arguere, cum modus possibile, impossibile, contingens, aut necesse componit, ac iungit in vna propositione duos terminos, in alia verò eos non componit, sed alterum præscindendo ab alio afficit: vti impossibile est prædestinatum damnari. Sed hic homo existens in peccato mortali nihilominus est prædestinatus: hic igitur homo existens in peccato mortali, tamen non potest damnari, quo nihil falsius: at idè, quia damnatio in maiori propositione de modo impossibile sumitur in sensu composito prædestinationis, nec refertur ad hominem prædestinatum sumptum secundum se, ac diuisum à prædestinatione: contra verò in conclusionem sumitur damnatio in sensu diuiso prædestinationis, in eaque asseritur, hominem peccatorem ne secundum se sumptum, & præscindendo à prædestinatione, ac diuisum ab illa posse damnari? Vnde nil mirum, eam conclusionem posse, & solere esse falsam.

59

Rursus secundò dicitur, argui à sensu composito

ad diuisum, vel vice versa, quando sit argumentum à sensu copulato, aut disiuncto plures terminos in eadem propositione per particulam &, aut vel componente ad sensum copulatum, seu disiunctum non componentem per alterutram particulam distinctos terminos in eadem propositione, sed potius per diuersas eos partientem, ac diuidentem: vt omnis enunciatio est vera, vel falsa: ergo omnis enunciatio est vera, vel omnis est falsa: non est autem omnis enunciatio vera: Ergo omnis est falsa. Aut 7. sunt 3. & 4. ergo 7. sunt 3. & sunt 4. at esse tria, & esse quatuor est absolutè, & simpliciter esse quatuor: ita ergo 7. sunt 4. Tandem tertio arguitur à sensu composito ad diuisum, cum à dictione appellante supra vnum terminum, cum eoque composita ad eandem dictionem, vt non appellantem supra illum, nec cum eo compositam, sed potius ab eo diuisam discutitur: vt qui scit litteras nunc, didicit eas: at Magister reliquos docens scit litteras: nunc ergo eas didicit: vbi quia in maiori propositione vocula, nunc, appellat supra scire, & cum illo componitur; in conclusionem verò, non supra scire, sed supra discere, seu potius didicisse, idcirco tota argumentatio est captiosa, & vana.

Tertia captio principalis dici solet captio accentus; positæque est in diuersa pronuntiatione: veluti, quicumque omnibus credit, peccat: at fidem habens duobus, vel tribus testibus omni exceptione maioribus hoc ipso hominibus credit: ergo peccat. Aut qui leporem venatur, currit: at ex cathedra docens, in eaque sedens leporem venatur: hoc est festiue loquitur: ergo ex cathedra docens in eaque sedens currit: Quarta captio est figura dictionis: quæ scilicet vocum similitudine deludit: vt frons est feminini generis; ergo & pons ei nomini, frons, affinis. Aut; quemcunque hominem heri vidisti, & hodie vides: sed Franciscum heri sanum vidisti: ergo & hodie sanum, ac minimè agrotum vides: vbi, qui maiorem propositionem concedit, eaque conuinci se sinit, hoc ipso sumit in illa vocem vnius prædicamenti pro voce alterius longè diuersi; nempe quemcunque pro qualemcunque: cum prior harum vocum substantiam, & posterior qualitatem indigitet.

Quinta captio est accidentis, hoc est prædicati: siue non essentialis, cuiusmodi est album respectu hominis, in hac propositione, Homo est albus: siue etiam essentialis, quale est animal intuitu eiusdem hominis in hac enunciatione, homo est animal. Huiusmodi igitur captio in eo sita est, quod quidquid conuenit, aut non conuenit prædicato, existimetur conuenire, vel non conuenire subiecto. Veluti si ex eo quod album sit hominis animalis, que rationalis accidens colligat quis, animal rationale esse accidens hominis, hoc pacto: album est accidens: sed animal rationale est album: ergo animal rationale est accidens hominis, adeoque non essentia. Aut si ex eo quod animal non sit species infima, hominem etiam non esse speciem infimam conficiatur, hunc in modum: homo est animal: sed animal non est species infima: ergo nec homo.

Sexta captio est eius, quod dicitur simpliciter, & secundum quid siue cum additamento aliquo: tumque euenit, quando ab horum alterutro ad alterum arguitur. Vt arma sunt Domino restituenda: sed Dominus, quamuis furiosus, est armorum suorum Dominus: arma ergo ei sunt restituenda: aut è conuerso; Domino furioso restituenda non sunt arma: sed Dominus furiosus est verè, & absolutè Dominus: Domino ergo arma sua non sunt restituenda. Septima captio est ignorationis elenchus, elenchus autem, siue

60

61

62

siue redargutio est syllogismus contradictoriam aliquius conclusionis negatæ inferens. Itaque, quando loco contradictoriæ inferuntur alia, quæ non contradicunt conclusioni negatæ, quamuis ei contradicere videatur, tum certè conclusio contradictoria negatæ, totiusque Elenchus ignorari dicitur à respondente, si se eo arguendi genere præmi patiatur. Vt, si contrā censentem, cælum non moueri deorsum sic arguas: non possunt stellæ fixæ moueri, quin cælum moueatur: sed stellæ fixæ mouentur: Cælum ergo mouetur: quis non videat, hoc syllogismo frustra respondentem oppugnari? Cum cælum moueri non contradicat conclusioni, qua respondens statuit, asseruitque, cælum non moueri deorsum.

63

Octaua captio est petitionis principij: principium autem hic sumitur pro conclusione, quam arguens ab initio sibi proponit probandam: tum porro peti, siue postulari ab eo qui arguit, dicitur principium, cum ad probandam conclusionem, ipsammet conclusionem aliis terminis à respondente postulat: Vt si cum Epicureorum grege sic argumenteris: iugunditas est summum bonum: ergo voluptas est summum bonum: aut Philippus est Pater Alexandri: hic ergo est illius filius. Dicitur autem peti principium non tam ex natura rei, quam ex respondentis pertinaciā: cum assumit quis propositionem à conclusione probanda diuersam, eaque notioem, sed tamen instar conclusionis ab eo, qui respondet, negatam: sic, si contrā hæreticos negantes Christum esse verum hominem arguas ita; Christus esse verum animal rationale, ergo verus homo; diceris principium quodammodo petere: quia vt aduersarij negant, Christum esse verum hominem, sic & esse verum animal rationale: quare ad eos coarguendos alio medio vtendum est.

64

Nona captio est consequentis: quando scilicet ex consequenti inferitur antecedens, aut ex opposito antecedentis oppositum consequentis, cum tamen è conuerso haud nisi ex antecedenti consequens, & ex opposito consequentis oppositum antecedentis liceat inferre. Exemplum huius captionis, quoad eius priorem partem, sit hoc: si quis est asinus, est animal: ergo si quis est animal, est asinus: sed tu es animal: ergo tu es asinus; vel, vt aliis terminis argui solet: qui dicit, te esse animal, dicit verum: sed qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal: ergo qui dicit te esse asinum, dicit verum. Exemplum eiusdem captionis quoad posteriorem illius partem sit tale: si est homo, est animal: ergo si non est homo, non est animal: sed Leo non est homo: ergo non est animal.

65

Decima captio est non causæ, vt causæ: veluti qui pecuniis inhiat, damnabitur; non ergo vtendum pecuniis: quæ illatio nulla est, quia in antecedente supponitur vsum pecuniarum esse causam damnationis, cum tamen solus earum abusus homines in damnationem, & interitum mergat. Aut veluti, si Petrus non viueret non moueretur: si non moueretur, viueret: ergo de primo ad vltimum si non viueret, viueret: at falsum est, quod Petrus si non viueret, viueret: ergo & falsa est illa propositio, ex qua inferitur, & causatur; nempe, si Petrus non viueret, non moueretur. Itaque hæc postrema illatio est mala, & captiosa: quia supponit, causam falsitatis in hac propositione, si Petrus non viueret, viueret; esse primam propositionem qua statuitur Petrum, si non viueret haud moriturum, cum tamen ob id præcise sit falsa, quia secunda propositio argumentationis, in qua versatur est falsa, nempe si Petrus non moueretur, viueret. Casu namque, quo Petrus

R. P. Lyncei Philosophia Tom. I.

nunquam fuisset à Deo productus, sane nec moueretur, nec tamen viueret: haud victurum constat: haud etiam moriturum, non minus est in aperto, cum soli viuentes possint mori, siue vitam amittere; nemoque possit, quod non habet, amittere.

Vndecima, ac postrema captio est plurium interrogationum, vt vnus: veluti si interrogeris, an Diuus Paulus, & Iudas Iscariotes damnatus sit, si neges: statim vrgeberis à sophista, hunc in modum, ergo Iudas Iscariotes non est damnatus; sin autem concedas; ab eo sic poteris vrgeri: ergo D. Paulus est damnatus. Proinde, vt neutra illatione capiaris, distinguendum tibi est ita: D. Paulus, & Iudas Iscariotes damnatus est, quoad priorem partem interrogationis, aut priorem interrogationem partialem nego: quoad posteriorem vero, concedo. Atque de his hæcenus.

66

Summula Libri octau.

CTAVVS Dialecticæ liber est de vniuersalitate. Qua scilicet, quod multiplex est, redditur vnum, & quod vnum in plura discedit, & nec vnitas pluralitatem nec hæc illam excludit, contra quam vtriusque conditio primâ fronte pollicetur, aut potius minatur. Pulchra sanè dissidentium proprietatum communio; & perquam utilis ad intelligenda tum naturæ mysteria tum etiam quæ sunt supra naturam, eamque longo superuolant intervallo. Quid intra naturæ fines, angustosque carceres admirabilius, aut ad percipiendum difficilius, quam pugnantium elementorum fœdus, & discors quadam concordia, merito cuius frigida iunguntur calidis, humentia siccis, mollia cum duris, sine pondere habentia pondus? suisque disposita & continuata locis irresolutâ pace coalescunt, & alia ab aliis nunquam exhauriuntur? At istiusmodi contrariorum lis componi, & mutua clades redimi cur non possit, quando contradictio, qualis certè interuenit inter vnitatem & multiplicitem, seu diuisionem & indiuisiōem, finit tamen ambas coherere, & veluti icto fœdere vniuersale constituere? Tum verò, si naturam transcendas, & supernaturalem intuearis ordinem, quid in eo toto magis stupeas, quàm Deum trinum, & vnum, ac pluralitatem personarum cum essentiæ vnitatem coniunctam? At huius intelligentia mysterij, quamuis plena & perfecta nisi in altera vita non sit, atque in hac dumtaxat per speculum & in ænigmate nobis subluceat, maior tamen erit, certiorque sui fidem faciet, si creatum vniuersale quodammodo vnum esse, ac multiplex ob oculos ponamus. Quam ob rem rectè dixit Anselmus in lib. de Incarnatione Verbi cap. 2. *Qui nondum intelligit, quomodo plures homines in specie sint vnus homo, qualiter in secretissimâ, & altissimâ naturâ comprehendet, quomodo plures persone, quarum singula quaque est perfectè Deus, sint vnus Deus?*

67

De essentia vniuersalis.

Vniuersale ab Aristotele primo Posterior. cap. 1. & cæteris cõmuniter definitur vnum in multis: qua ratione homo v.g. est terminus vniuersalis, quia est in multis, Petro nimirum, & Paulo, &c. eorumque respectu est vnus, eo quod nullam eorum dissimilitudinem in suo conceptu exprimat, omnèque potius in eo formaliter conueniant. Ex præfata definitione liquet, vniuersale in suo conceptu essen-

68

B 2 tiali

tiali tria inuoluere, nempe vnitatem, multiplici-
tem, & modum essendi vnus in multis. Quod ad
vntatem vniuersalem attinet; haud dubiè sufficit ad
vniuersale vntas intellectualis, hoc est proficiscens
ab actu intellectus confusè plura cognoscente: sicut
enim actus voluntatis in rem obiectiue bonam, v.g.
elargitionem eleemosynæ tendens ab ea bonitatem
formalem haurit, quam postea in eam refundat,
ita etiam cognitio confusa plura similia, & quod
perinde est fundamentaliter vna representans, ab
iis formaliter vna existit, & eaque omnia formaliter
vnum quid denominat, sicut ad eorum vniuersalita-
tem oportet. Cum hoc tamen cohæret, quod vni-
tas physica, & operationem omnem intellectus an-
teuertens quandoque sufficiat ad vniuersale. Nam-
que in primis ens à se est vniuersale: prout enim est
absolutum, & à relationibus virtualiter distinctum,
est vnum; & prout relatiuum est multiplex, cum
ipsæ relationes sint multa, seu plura quædam, nu-
merumque ternarium efficiant: quidni ergo ens à
se sit vniuersale? nec enim quod sit vno pacto vnum,
& alio multiplex, siue in multis, ob stare potest,
quando etiam vniuersale per intellectum est vere
vniuersale; & tamen non nisi aliter, atque aliter
vnum, & multa. Tum sic; ens à se est vniuersale:
at vntas, quæ illud in ratione vniuersalis constituit
est dumtaxat physica, & à parte rei talis, ea scilicet,
quam habet, prout condistinguitur à relationibus
diuinis. Quin etiam si poneretur eadem numero al-
bedo diuinitus in tribus subiectis foret vniuersale
à parte rei album ex ea sic replicata consurgens: quid-
ni verò? esset enim à parte rei vnum album in ab-
stracto, siue vna albedo, & multa alba in concreto,
pro multiplicitate subiectorum. Quis autem non
cernat huius vniuersalis à parte rei talis vntatem
similiter futuram realem, & physicam, non verò
intentionalem? quod tamen aliqui putant, vnta-
tem conuenientia, siue similitudinis, inter plura
à parte rei reperta sufficere ad vniuersale falsum
est, vt quod maximè: nam ad vniuersale requiritur
vntas formalis: similitudo autem est vntas ad sum-
mum fundamentalis.

69

Quod spectat ad multiplicitem vniuersalis pro-
prium; à principio multiplicitas solius rationis, re-
rumve sola ratione, non verò realiter distinctarum
satis, superque est: cui enim ambiguum esse potest,
quin *pars metaphysica hominis* sit vniuersale, ac ratio
superior respectu animalis, & rationalis? Cum hæc
prædicatio, *rationalis est pars metaphysica hominis*,
sit directa; hæc verò indirecta, *pars metaphysica
hominis est rationalis*. At animal & rationale tan-
tum ratione distinguuntur? item numerus vt sic est
vniuersale ad binarium, ternarium, & reliquos: &
tamen hæc numerorum species non distinguun-
tur realiter, sed dumtaxat rationis beneficio,
cum earum quælibet omnes vntates possibiles, &
præterea nihil, complectatur, rursus longè verius
est multiplicitem conceptuum diuinorum, v.g.
paternitatem, filiationem, & spirationem passiuam
sufficere ad vniuersale; quia plusquam ratione di-
stinguuntur, licet identificentur in tertio: proinde à
fortiori, &c. Idem dicendum est de multiplicitate
propria non entium, v.g. Cæcitate, surditate, &
aliis id genus carentiis: hic enim conceptus nega-
tium distinguuntur realiter, cur ergo non possint de-
esse inferiora alicuius vniuersalis negatiui, videlicet
carentiæ vt sic. Et quamuis non sint propria multa,
non obstat: tum quia id non provenit ex defectu
distinctionis, sed entitatis: tum etiam quia vntas
intellectualis, & extrinseca est improprie vntas, &

nihilominus ad vniuersale sufficit: cur ergo ad illud
non sufficiat multitudo non entium, vt improprie
tantum, ac secundum quid multitudo, siue plurali-
tas esse censetur. Verum enim verò quod plures
Thomistæ docent, sufficere ad vniuersale multipli-
citatem præcisiuam, siue præcisionem à singularita-
tibus, adeoque naturam solius Gabrieli v.g. præci-
sam à sua singularitate, siue vntate reali, ac per
consequens præcisive multiplicem, hoc ipso esse
vniuersale, nullatenus admittendum est: alioqui na-
tura diuina, contra quam omnes censent foret vni-
uersale, cum similiter præscindi possit à sua singula-
ritate, siue vntate, quemadmodum & à reliquis
suis proprietatibus, quibus est ordine naturæ
posterior.

Quod attinet ad modum essendi vniuersalis in
multis, profecto quod est vniuersale debet esse in suis
inferioribus per veram, & meram identitatem rea-
lem: id est ita cum iis debet identificari, vt ab illis
omnino realiter non distinguatur. Quare quod Pla-
toni affingi solet idæam quandam realiter distinctam
à sensibilibus, & singularibus esse tamen respectu
eorum vniuersale prorsus improbabile est: vniuersale
enim prædicatur de suis inferioribus, homo, v.g. de
Petro & Paulo: quomodo ergo ab iis realiter distin-
gui, ac separari potest? Quod autem docuit Plato dari
vniuersalia à parte rei talia, realiterque distincta à
suis inferioribus, id ex mente ipsius exponendum est
de vniuersalibus, non in essendo, sed in representan-
do: quasi sermonem habuerit de idæis formalibus,
siue conceptibus diuinæ mentis quibus omnes res
creatæ vniuersaliter, ac nulla exceptione facta cla-
rissime representantur. Nisi etiam velis, eum locu-
tum de distinctione reali essentia ab existentia; qua-
rum altera cum vniuersali, & altera cum singulari-
bus proportionem quandam, & analogiam habet vt
amplius explicabitur in loco.

De causis vniuersalis.

Quod in primis intellectus efficiat vniuersale,
perspicuum ex dictis supra, & quidem, vt intel-
lectus quæ sunt vnum ratione distinguit, ac secernit
inuicem, animalitatem v.g. à rationalitate, & è con-
uerso; non est cur similiter non possit etiam quæ sunt
multa confundere, atque ad vntatem redigere, sicut
ad vniuersale sufficit. Quamquam autem multi ne-
gent fieri vniuersale per operationem intellectus
obiectiue præscindens vnam formalitatem ab aliis
v.g. animalitatem à rationalitate hinnibilitate,
&c. cæterum splendide falluntur: nam cum non dif-
cernamus an animal minus visum sit rationale, vel
non, haud est cur non obiectiue præscindamus illud
à suis differentiis. Et vero si dicatur illam præcisi-
onem non esse obiectiuam, sed formalem, & ex parte
modi & ob id censeretur animal procul visum nos la-
tere in quantum rationale, quia non cognoscimus
illud conceptu correspondente huic voci *rationalis*,
sed tantum eo qui subiicitur huic voci *animal*; in
contrarium est: quia ita etiam dici posset Deum non
cognoscere hominem, sed præscindere ab illo forma-
liter, illumque eius intellectum, quamuis perspicu-
cissimum latere, videlicet quoniam eum non cog-
noscit conceptu correspondente huic voci *homo*, quip-
pe qui conceptus confusus, & vniuersalis est, om-
nium confessione. Alia argumenta operosiora in in-
teriori logica, & metaphysica dabimus.

Porro autem non tantum per intellectum sit vni-
uersale, sed etiam per alias facultates. Atque in pri-
mis per facultatem elocutiuam: hæc enim vox ani-
mal

70

71

72

mal plura, non vt plura, sed vt vnum, & absque vlla eorum dissimilitudine representat: cur ergo plura animalia formaliter vnum, & vniuersale non efficiat. Deinde & per facultatem sensitiuam etiam externam, saltem de potentia absoluta: idem enim de facto visus, v.g. non efficit vniuersale, quia albedinem sibi obiectam non confundit cum aliis; nec in consortio aliorum, atque per modum vnius cum illis representat: id enim esset albedines omnino absentes intueri: at hæc ratio de possibili non militat; cum possit Deus miraculosè facere, vt exterius videamus obiecta prorsus absentia, imo & non existentia: quæ enim in hoc est repugnantia, vt supplet Deus præsentiam circumscriptionem ad visionem naturalem obiecti necessariam, idque toties quoties apparuit sensibilibus corpus Christi in Eucharistia, cur non etiam supplere possit miraculosè indistantiam obiecti, aut etiam eius existentiam? Ad extremum probabilius est fieri posse vniuersale à voluntate nostra: vt pote quæ ferri potest in plura vt vnum v.g. in rationem communem virtutis præscindendo ab eius differentiis. Et quidem vt cum plura obiecta amans ea sibi vnit, quadamque ratione identificat, iuxta illud Dionysij cap. 4. de diuin. nom. *amor est virtus vniorem faciens*; sic etiam non est quapropter non possit iis obiectis vnitatem, atque vniuersalitatem tribuere.

Summula Libri noni.

73 **N**ONVS Dialecticæ nostræ liber continet vetus argumentum, & à Porphyrio, vt alios taceam, iam olim in Isagoge sua tractatum: videlicet genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens, necnon ante hæc quinque prædicabilia, rationem quandam eis communem, & cuncta complectentem ambitum suo. Porro autem prædictæ notiones Dialecticæ facultatis propriæ, fortassis ortæ sunt ab aliis extra eam vulgò notis, bellam certè cum eis affinitatem habent: quemadmodum enim natalitium genus longo, & flexuoso stemmate currit, atque discurrit, & modo in auos; atausque scandit, modo in natos, & natorum natos, & qui nascuntur ab illis descendit, nunc in hos consanguineos dextrorsum sinuatur nunc in alios sinistrorsum flectitur, Phrygiique amnis imitatur ambages, ita similiter Dialecticæ nostrumque genus varias itque, reditque vias, vt iam per superiores gradus, animal scilicet, viuens, corpus, & substantiam accliuè fertur, & ad entis vsque culmen erigitur, iam verò per inferiores decliuè labitur, & ad species vsque, & indiuidua deprimitur: hinc etiam differentias subalternas, illinc proprietates circumiicit, & mille intercurrentibus lineis passim distinguitur. Rursus vt species, vel imago expressa penicillo, & sedula pictoris arte circumscripta lineis, definita mensuris, nigrore caua, & procul refuga, albedine prominens, ac deuexa, aliisque illusa coloribus, quæ contingit similia esse, ea omnia ad viuum refert, & oculis nostris vnà committit; sic dialectica species, homo v.g. aut equus plura indiuidua solo diuersa numero, cæteroqui verò paria, atque cognata semel comprehendit, atque in se veluti depicta mentis obtutui representat. Iam differentia Logica, qualis est rationalitas, quàm affinis physica, idest formæ substantiali, v. c. animæ nostræ quàm eius æmula! plane vt vnus comprehensio, & à genere suo tenuis, & arcana distinctio, ex notissimo alterius à materia discrimine per quam facilis sit, ac dilucida: illa animalis amplitudinem coerct,

R. P. Lyncei Philosophia. Tom. I.

indeterminationem adstringit, imperfectionem complet, eique à reliquis metaphysicis gradibus propior affidet, & cum eo hominem ratione construit: Hæc materiam cuius formæ sponte sua paratam cuius imperfectioni pronam, cuius compositioni obnoxiam cohibet, tenet, perficit, primo sibi connectit, & cum ea hominem, si non ratione, at re ipsa constituit. Denique propria, & accidentia Logica menti tantum, ac rationi perua, suam etiam habent proportionem cum physicis, & quæ in oculos nostros passim incurrunt, vt iuxta dicta cuilibet erit facillimum expendere.

De genere, & specie.

74 **G**ENUS est quod prædicatur de pluribus differentiis specie in quid. Itaque animal v.g. est genus, quia de homine, & equo, qui specie differunt, verèque sunt dissimiles, prædicatur: nec vtcumque, sed in quid, & essentialiter, siue ita vt sit de eorum quidditate, & essentia. Prædictæ definitionis definitum non est solum materiale generis, v.g. animalis natura: hæc enim secundum se, & sine respectu vlllo ad actus nostri intellectus, haud magis potest prædicari, quam paries esse sine albedine albus. Nec eius definitum est sola genereitas, siue actus, quo animal, e. c. à pluribus abstrahitur: siquidem talis actus, cum sit indiuidua quardam, ac singularis qualitas nostræ mentis, de nullis inferioribus potest prædicari, nedum de substantiis, cuiusmodi sunt Homo, & equus. Quare quod in ea definitione sortitur rationem definiti est materiale & formale generis, quod genereitas dici solet: illud in recto, & vt quod: hoc in obliquo, & vt quo.

75 Correlatiuum generis non est species subiicibilis; correlatiuum inquam per quod definiatur: committeretur enim circulus vitiosus; dum definitio generis esset ferè hæc, *est quod prædicatur de specie subiicibili, & eam tenus differentibus*; contra verò definitio speciei subiicibilis, isthæc, *quæ subiicitur generi*. Itaque correlatiuum generis in eius definitione est species prædicabilis: vt id sit genus, cuius inferiora specie prædicabili differunt. At, inquires: species prædicabilis haud potest esse correlatiuum generis in huius definitione, sine eo quod genus de illa prædicari possit. Quod autem non possit, suadetur: cum enim dicitur, *homo est animal*, aut omne animal dicitur de homine; & ita si se res haberet, prædicaretur genus de specie: at quod ita non se habeat, videtur manifestum: quomodo enim de vna specie animalis omne animal potest citra falsitatem prædicari: aut propterea de homine dicitur id tantum animalis, quod est in homine: atque ita genus non prædicatur de illo; cum animal hominis solius proprium non sit genus, alias hoc plura specie differentia non respiceret. Sed facile dici potest omne animal prædicari de homine, non tamen omne copulatiuè sumptum, sed æquiualeuter disunctiuè: nihil autem falsitatis in eo esse, quod de homine prædicetur omne animal actu æquiualeuter disunctiuo, siue actu, qui huic æquipolleat, homo est aliquod animal, siue *hoc animal*, vel *illud animal*, &c.

76 Genus non tantum immediatè prædicatur de quauis specie sibi subiecta, verum etiam eadè immediatione de indiuiduis incompletis; videlicet animal de hoc animali confusè cognito, & quouis alio, idque in sensu quidditatiuo, & formali. Nam inter hoc animal incompletè, & confusè cognitum, & animal in comuni, nihil formaliter mediat: si quid enim; maximè homo: at non homo, cum homo de hoc animali præscindenti à rationalitate, & non aliud concernente, quam

B 3 anima

animalitatem, & singularitatem, non magis possit formaliter prædicari, quam iustitia diuina v. g. de misericordia diuina: quæ tamen de se inuicem magis materialiter, & identice, quam in sensu formali prædicantur.

77 Genus aliud est supremum, aliud non supremum, sed inferius, aut etiam infimum. Genus supremum, quod & prædicamentum dici solet, decuplex est: nempe substantia, vt esse hominem, aut equum: quantitas, vt esse magnum, aut paruum, longum aut latum: qualitas, vt esse bonum, aut malum, calidum, aut frigidum: relatio, siue ad aliquid, vt esse simile, aut dissimile, Patrem, aut filium: actio, vt vrere aut secare: passio, vt vri, aut secari; vel si maui inhaerere alicui subiecto, ad modum, quo niui candor inhaerescit: vbi, vt esse in foro, aut lyceo: quando, vt esse heri, aut hodie, parum, aut diu: situs, vt sedere, stare, cubare: habitus, vt esse vestitum, aut armatum. Genera inferiora sunt, quæ sub aliquo decem prædicamentorum, quorum iam iam facta est mentio, continentur: quo pacto sub prædicamento substantiæ est corpus, & substantia incorporea, siue Angelus: & rursus sub corpore viuens, aut non viuens, cuiusmodi est lapis: & vltèrius sub viuente, aut viuens insensibile, veluti planta, aut sensibile siue animal, cuius species sunt Homo, Leo, &c.

78 Species est, quod prædicatur de pluribus solo numero differentibus in quid: vt homo de Petro, & Paulo; aut equus de Bucephalo, & Alastore. Quamuis autem differre solo numero, & differre specie non videatur esse maior differentia, quàm differre genere, & differre specie, tamen magis est, vt species prædicari apta nata de pluribus solo numero differentibus in quid sit distinctum prædicabile à genere, quod prædicatur de pluribus specie differentibus in quid, quàm genus infimum à genere supremo, tametsi horum generum alterum prædicetur de pluribus genere differentibus in quid, alterum vero de pluribus sola specie differentibus in quid. Ratio autem disparitatis est: quia hoc & illud genus ita instituta sunt, vt ambo prædicentur de suis inferioribus in quid incompletè, & instar essentia dumtaxat partialis: haud enim animal v. g. est tota essentia hominis, aut equi. At species de suis inferioribus semper prædicatur in quid completè, & tanquam eorum essentia totalis: nam Petri v. g. tota essentia est esse hominem, siue animal rationale; tota, inquam, essentia logica, siue integra definitio: idemque est de reliquis hominibus; contra vero genus, vt dictum est, prædicatur de suis inferioribus, velut eorum essentia, non completa, sed incompleta.

79 Correlatiuum speciei est indiuiduum. Porro indiuiduum primò intentionale definiri solet, indiuiduum in se, & diuisum à quolibet alio: secundò intentionale, quod prædicatur de vno solo. Itaque Petrus v. g. est vtroque modo indiuiduum: quia nec diuidi potest in duos Petros, & à quouis alio, quod Petrus non sit, distinguitur: necnon etiam de vno solo, & non de pluribus potest prædicari. Non est possibilis ratio communis indiuidui: ea siquidem ratio communis esset & non esset indiuiduum: esset quidem, quia alioqui ratio illa communis & abstracta non esset ratio communis indiuidui, sed alia quædam; haud secus ac si quod ab homine, & equo genus abstrahitur, non esset animal, haud abstraheretur ab iis ratio communis animalis, sed alia longè diuersa. Rursus ea ratio communis indiuidui non esset indiuiduum: posset enim diuidi in sua in-

feriora, deque iis prædicari: non ergo esset indiuiduum in se, nec prædicabile de vno solo: proinde nequaquam posset esse indiuiduum.

De differentia, proprio, & accidenti.

80 Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid, quia essentialiter: in quale, quia non substantiuè, sed adiectiuè, siue conceptu respondente nomini magis adiectiuo, quàm substantiuo. Differentia aut est diuisua generis, aut constitutiva speciei, aut prædicabilis de suis inferioribus. Rationale verbi gratia, & diuidit animal, quod est in homine, ab eo, quod est in equo; & ita animal diuidendo constituit hominem; necnon de Petro, & Paulo, ac cæteris hominibus prædicatur ad modum qui prædictus est. Genus esse potest de conceptu quidditatiuo differentia nominata, nobisque notæ: quidni enim sensibile sit formaliter, & quidditatiuè viuens, sicut sensatio est vita? aut cur rationale, siue discursuum dependenter à phantasmatis non sit formaliter intellectiuum, quod ab illo, & Angelico intellectu generis instar abstrahitur? At verisimilius est, genus haud esse de conceptu quidditatiuo differentiarum innominatarum: siquidem quæ rationale supra intellectiuum, sensibile supra viuens, hinnibile supra animal addunt, sunt formalitates quædam, ac differentia innominata, valdeque subtiles, & quas vocibus magis alienis ac translatis, quàm propriis explicare solemus: in iis ergo non est cur genus vltimum formaliter includatur. Etquidem alioqui talis differentia esset tota species, cum hæc sit, quæ componitur ex genere, & differentia.

81 Proprium quadruplex est: proprium primo modo est quod competit soli alicui speciei, sed non omni eius indiuiduo, vt esse Poëtam. Proprium secundo modo est, quod omni indiuiduo speciei alicuius per se loquendo congruit, sed tamen non ei soli speciei, sed aliis extra illam, vt hominem esse bipedem. Proprium tertio modo est, quod omni, & soli speciei conuenit, sed non semper, vt hominem ridere. Proprium quarto modo est, quod speciei omni soli, & semper conuenit, vt hominem esse risibilem. Quæ proprii vltimo modo sumpti definitio recidit in hanc: quod prædicatur in quale conuertibiliter, attendit exigentiæ subiecti: siue in hanc: quæ prædicatur in quale per se. Verius est, & Aristoteli, ac Porphyrio magis consentaneum atque conforme, solum proprium quarto modo esse proprium quartum prædicabile, siue proprium strictissime tale; propria vero tribus prioribus modis pertinere ad accidens quintum prædicabile.

82 Quod ita à Porphyrio definitur: quod potest adesse, & abesse, sine subiecti corruptione: vt hominem ambulare, frigere, mori, &c. At dices: mors non potest homini, quin corrumpatur, adesse. Respondeo adesse ei non posse, quin corrumpatur; at saltem posse abesse sine eo quod eius contingat corruptio, imò & debere. Dices iterum: nigredo est accidens corui: hic tamè sine illa citra corruptionem nequit esse, ab eà ve realiter separari. Quod si propterea dicatur, sermonem esse in definitione accidentis de separabilitate rationis, quæ possit tota essentia corui v. g. concipi & manere intentionaliter, circumscripto per intellectum eius nigrore; in contrarium est, hinc fore, vt risibile sit, non proprium strictè tale, sed accidens hominis: quippe sine quo quidditas hominis probè potest intelligi. Respondeo, definitionem accidentis exponendâ esse de separabilitate rationis

rationis; non præscisua, vt bene probat argumen-
tum contrarium, sed negatiua: quâ scilicet, quod ac-
cidents est negatur conuerti, & connecti cum subie-
cto suo, propter huius innatam exigentiam: atque
ita coruus separabilis est à suâ nigredine; vtpotè
quam cum eo conuerti verissimè negamus. Superior
autem accidentis definitio, vt à nobis explicata re-
cidit in hanc: est quod prædicatur in quale contin-
genter.

83

Ad quinque prædicabilia hætenus in transcurso
exposita prædicabile vt sic est ratio communis, & ge-
nerica. Quodd autem hinc sequatur, illam rationem
communem fore superiorem, & inferiorem respectu
generis primi prædicabilis: superiorem, quia est
communis & vniuersalis intuitu illius, nec tantum
illud, sed etiam alia prædicabilia complectitur: in-
feriorem, quia sub genere primò prædicabili conti-
nietur simul cum aliis generibus: hoc, inquam, non
est absurdum, absonumue. Cur enim non possit ali-
quid per intellectum reddi superius simul, & infe-
rius: sicut eius beneficio, quod est reapse vnum, effi-
citur tamen ratione multiplex; vt cernitur in ho-
minis partitione, ac veluti scissione in animal, ac ra-
tionale; quorum alterum cum altero est à parte rei
omnino vnum, atque idem.

Summula Libri decimi.

84

DECIMVS, ac postremus huius operis liber est
de veritate; quoad eius essentiam, impossibi-
lilitatem cum falsitate, & quasdam eius species.
Optimè Augustin. tom. 1. lib. de vera relig. cap. 49.
*Quid admirabilius, quid speciosius ipsa veritate, ad
quam omnis spectator peruenire se cupere confitetur,
cum vehementer ne fallatur, inuigilat, & inde se ia-
elat siquid acutius ceteris, & vniuersius in spectando co-
gnoscat, & indicet? Ipsum denique præstigiatores ni-
hil aliud quam fallaciam profitemem diligenter in-
tuentur, & cautissimè obseruant, & si eluduntur, quia
sua non possunt, illius delectantur scientia, qui eos elu-
dit. Nam si ille nesciret quibus causis fallantur in-
tuentes, vel nescire crederentur pariter erranti nullus
plauderet. Si quis autem de populo vnus eum depre-
henderit maiorem illo laudem se mereri putat, non ob
aliud nisi quia decipi fallique non potuit. Si au-
tem multis apertus sit, non ille laudatur, sed irridetur
ceteri, qui talia deprehendere nequeunt. Ita omnis pal-
ma cognitioni datur, & artificio, & comprehensioni ve-
ritatis. Illius certè pulchritudinem omnibus aded
amatam, admiratamque ipsum vocis etymon belle
declarat: dici siquidem, duci que creditur à vere, for-
tassis quia haud minus est intellectui grata, & for-
mosa veritas, quam oculis nostris, sensibusque cate-
ris verna temperies; quando scilicet blandi incipiunt
renidere soles, placidi tepentisque spirare zephy-
ri, amcenior scatebrâ erumpere fontes, gratiori
murmure fluere riui, squalentia prius prata reuires-
cere, atque ad pristinum honorem, & gratiam resti-
tui, frondere arbores, gemmascere palmites, se se
passim explicare flores, ac tota foliorum ambitione
veluti in calathos fundi, luxuriare prius in herbis, ac
denique volucrum cantibus non montes, syluæque
modò, sed magis etiam habitata sedes personare.
Quid iam veritate potentius? quantislibet operta
tenebris, inuoluta caliginibus, emergit tamen, atque
in claram se se afferit lucem: quibusuis laceffita tes-
tis, impetita dolis, lesa calumniis, tentata cauillis, ac
sophismatis, vincit tandem, atque vt de suis reporter
hostibus triumphum, nuda congredditur, nec aliis quâ*

seipla armis eget, vtiturvè. Quid denum magis cum
virtute coniunctum, quam veritas? vti sanè res ex
aduerso speculi posita in eo minimè apparent, nisi
vitro stannum subternas, aliudue quidpiam soli-
dum, quod non sinat imaginem præterlabi, ita simili-
ter in mente nostra nisi sit solida virtute suffulta ne-
quaquâ resplendere poterit imago veri. Veritas ergo
qua nihil speciosius nihil fortius, nihil melius aut
certè cum bonitate ac virtute federatius, quoad ea
quæ prædicta sunt, discutienda nobis est, ad finem
interioris Dialecticæ, ita tamen vt in præsentī, pro
eo ac nobis moris est, aliquid summam de ea præ-
libemus.

*Essentia veritatis, & eius impossibilitas
cum falsitate.*

85

VERITAS consistit essentialiter in conformitate
actus cum obiecto suo; siue in eo quod sic re-
præsentat obiectum suum, sicut hoc se habet à parte
rei, & non aliter: quare hæc propositio, *Petrus cur-
rit*, ob id erit vera, quia affirmat de Petro currere, &
Petrus reapse currit. Quod autem aliqui docent, ve-
ritatis quidditatem, & essentiam sitam esse in con-
formitate cum scientia diuina; idèque nostram co-
gnitionem esse veram, quia affirmat de obiecto id-
ipsum, quod de illo affirmat, ac diiudicat scientia di-
uina: hoc, inquam, nisi fallor, est falsissimum. Tum
quia, vt docet Aristoteles in Prædicam. cap. de subst.
text. 10. vt quæ ex communi ferè omnium senten-
tia à nobis iamiam præmissum est, *ex eo quod res est,
vel non est, propositio vera, vel falsa est*: non ergo ex
eo quod scientia diuina rem esse, vel non esse affir-
met. Tum etiam, quia scientia diuina haud dicitur
vera per conformitatem cum nostra: ergo nec è con-
uerso. Et verò hic recurrere non est ad perfectio-
nem diuinæ scientiæ, & imperfectionem nostræ:
Namque nostra scientia perfectior est multis obie-
ctis à Deo cognitis: sicut ergo diuina scientia dici
debet ab aduersariis vera per conformitatem cum
quocunque obiecto suo; quidni & per hoc quod sit
nostræ scientiæ conformis.

86

Nec minus falsum est quod alij statuunt, verita-
tem quidditatiuè, & essentialiter positam esse in con-
formitate obiecti se cum ipso penes diuersos status;
& ideo cognitionem veram esse, quia obiectum ita
se habet in cognitione, & mente nostra, sicut est ex-
tra illas, siue quia eius conceptus obiectiuus & in-
tentionalis est similis, atque conformis illius conce-
ptui physico. Etenim ita si se res haberet, non nostra
cognitio esset primario vera veritate formali, sed res
cognita; atque ab hac, vt prius formaliter vera, &
conformi sibi metipsi aliter, atque aliter sumptæ, ve-
ritas formalis in cognitionem nostram deriuaretur.
At hoc consequens, quod aduersarij admittunt, ad-
mitti nequit: alias & posset fingi, non nostrum
actum voluntatis ab habitu alicuius virtutis elici-
tum esse formaliter bonum, primario, ac per se lo-
quendo, sed eius obiectum. Adde, imaginem Cæsaris
dici veram, non quia aliquod esse repræsentatum
Cæsaris est Cæsari simile, sed potius quia ipsamet
Cæsaris imago Cæsari conformatur, vt est ex sola
terminorum apprehensione manifestum: similiter
ergo in præsentī, &c.

87

Veritas, seu conformitas superius explicata haud
est omnino, & adequatè identificata actui probabi-
liter tantum vero nec extra materiam contingen-
tem vaganti, cuiusmodi est hic; *Ioannes loquitur*:
sed potius ab eo distinguitur realiter adequatè, par-
tūq; est in ipso, partim in eius obiecto sita. Quidni
enim

enim? cum conformitas physica, siue similitudo Petri respectu Pauli consistat in utroque, nec fit solus Petrus. Dices: cum hæc propositio, *Ioannes loquitur*, est falsa, representat locutionem Ioannis fictitiam, atque chimericam: Cum autem est vera; locutionem Ioannis veram, & realem: actus ergo verus essentialiter differt obiecto ab actu falso: & sic tam non potest esse falsus, quam nequit mutare obiectum: essentialiter ergo & per se ipsum est verus, non vero partim per se, partim per obiectum. Respondeo, propositionem illam, *Ioannes loquitur*, cum est falsa, non locutionem fictitiam affirmare; (aliàs Ioanne non loquente vera esset: quid enim vetat, tum nos fingere, quod Ioannes loquitur?) sed potius veram, & realem: ideòque esse falsam, quia affirmat Ioannem realiter loqui, qui re tamen ipsa non loquitur.

88 Enimverò negari nequit, quin actibus, quos falli ac nos fallere repugnat, veritas sit omnino essentialis? Tales sunt hi: *Homo est animal rationale*: *Deus est unus*, & *unus*; *Verbum caro factum est*, &c. Non possunt enim etiam diuinitus non esse veri: tam ergo per se ipsos esse possunt veri ac homo per se ipsum est animal rationale, sine quo etiam diuinitus esse non sustinet. At an actibus probabilibus præter veritatem contingentem insit alia essentialis, & euentibus ac certis alia contingens, & ab iis realiter inadæquate distincta, discutietur à nobis ex professo in tempore.

89 Veritas est impossibilis cum falsitate etiam pro diuersis instantibus respectu eiusdem obiecti: hoc est; actus verus in vno instanti nequit esse accidente alio falsus, si sit idem, & obiectum etiam idem representet. Quid enim refert in contrarium, quod Petrus v.g. modo currat, & postea non currat: Etenim aut hæc propositio, *Petrus currit*, affirmat Petrum currere in instanti A. & sic quod currat in instanti B. non faciet talem propositionem esse falsam, cum Petrus, ex suppositione quod currat in instanti A. non possit non pro eo currere; à cursu autem Petri pro solo instanti A. eius propositionis veritas petenda sit, quippe quæ cursum relatè ad illud solum instans representare supponitur. Aut ea propositio affirmat, Petrum currere pro instanti A. & B. & ita quod Petrus non currat in instanti B. in causa erit, non vt ea propositio mutetur de vera in falsam, sed vt potius semper fuerit falsa, eo quod ad falsitatem copulatiuæ propositionis sufficiat alterutrumlibet, eorum quæ adstruit aliter se habere, quam ab illa adstruitur. Aut propterea talis propositio asserit, Petrum currere pro instanti A. vel B. & sic quod non currat Petrus in instanti B. non arguet, propositionem, qua de loquimur, de vera migrare in falsam, sed potius efficiet, vt ea propositio semper maneat vera, vt constat ex natura propositionis disiunctiuæ, ad cuius veritatem satis est, aliquid eorum, quæ enuntiat, ita esse sicut ab illa enuntiat.

90 Cæterum nec in vno instanti est impossibilis: veritas cum falsitate in actu qui præcisue, seu dispartate plura obiecta representet: qualis v.g. est hic; *Petrus currit*; *Paulus currit*. Cur enim huiusmodi actus non æquiualeat duobus actibus, quorum alter Petrum currere, & alter Paulum currere affirmer? Aut cur ad vtrumque cursum affirmandum semper opus sit particulis, & ac vel aliusve id genus? Ast actus distincti, de quibus proximè, ita comparantur, vt simul possit vnus esse verus, & alius falsus: fieri ergo potest, & debet, vt actus indiuisibiliter amobus æquiualeat veritatis ac falsitatis simultatem admittat.

91 Porro autem si propositio non representat plura obiecta præcisue, ac dispartate, implicabit eam esse simul veram, & falsam. At dices: hæc propositio, *aliquis actus creatus est falsus* prolata solitarie, & in euentu, quo nullus alius creatus præter ipsam existat, aut est vera, aut falsa: si vera: ergo non nisi à seipsa suaque falsitate verificabitur: & sic erit simul falsa. Sin autem sponte sua falsa: ergo verè affirmat, aliquem actum creatum esse falsum: atque adeò erit simul vera. Respondeo tamen, illam propositionem reflexiuam, qua summopere implicantur Summulistæ veteres, atque etiam recentiores, esse possibilem, casu quo existat alius actus falsus creatus per quem verificetur: secus verò si nullus alius præter ipsam existat: vnde haud sequitur, eam esse simul veram, & falsam. Quod si contingeret, nulla alia propositione creata existente quem hanc exterior proferre *aliquis actus creatus est falsus*; sanè eius sensus esset hic: *aliquis actus creatus à me distinctus est falsus*: nec de se quidquam directè affirmaret: quo fieret, eam haud futuram esse simul veram & falsam in casu argumenti, sed præcisè falsam.

Nonnullæ species veritatis.

92 Veritas alia est simplex, & incomplexa, cuiusmodi est quæ correspondet huic voci *homo*: alia complexa, vt v.g. hominem esse animal. Non tantum in iudicio, sed etiam in apprehensione mera locum habet veritas complexa: cur enim ouis lupum fugit nisi quia eum vt sibi inimicum imaginatur. Aut cur pastorem sequitur, nisi econtrario illum vt conuenientem, atque amicum concipit? Ovis ergo, quin iudicet (haud enim est iudicij capax) componit, & diuidit: adeòque veritas complexa, siue compositio, & diuisio quadam extra iudicium, ac per consequens in apprehensione sola reperitur. At inquires: cur ergo cognitio apprehensiuæ non est iudicium & affirmatio? Respondeo, quia affirmare non est cognoscere hoc esse illud vtrumque, sed ita firmiter inhaerescere tali comparationi, vt non possit intellectus simul contrariam facere, nec eodem modo dicere, quod hoc non sit illud. Atqui apprehensio componens aliqua extrema finit ab eodem intellectu simul ea diuidi, nec gerit oppositionem, & impossibilitatem physicam cum actu, qui talem diuisionem intentionalem efficiat.

93 Rursus veritas alia est immediata, siue præmissarum propria: alia mediata, & in conclusionis assensu resplendens. Ambæ sunt æquales, ac neutra maior alia. Veritas siquidem in indiuisibili sita est, nec subit magis, & minus: est enim actum absolute, & simpliciter conformari obiecto, quocumque tandem modo ei conformetur: proinde si conclusio sit vera, nec præmissarum assensus, nec alius vllus actus esse poterit ea verior. Pari ratione nulla propositio esse potest magis falsa quam alia: quia nimirum falsitas consistit in indiuisibili, nec aliud est quam absolute, & quomodolibet obiectum non esse sicut representatur.

94 At dices, hanc propositionem *Deus est*, veriozem esse actu quo v.g. Petrum currere adstruitur. Sed respondendum est, veriozem esse non formaliter, sed fundamentaliter: quia videlicet plus siue perfectiori ex titulo repugnat falsitati, & cum veritate formali connectitur, quam propositio vlla de veritate creata, præsertim contingenti. Dices iterum: vt vna quantitas æqualis alteri non permittit aliam esse respectu vllius alterius magis æqualem, cum interim quantitatum inæqualitas modo sit maior, modo

modo minor, magisque sunt inæqualia 20 & 10. quam 16. & 20. quidni similiter vna falsitas siue diffinitas, ac veluti inæqualitas actus, & obiecti esse possit maior alia? ita vt falsius sit asserere 20. homines currere nullo currente, quam si asseras duos currere quidni inquam de falsitate ita existimandum sit, quidquid sit de veritate Respondeo tamen, nec inæqualitatem vnā esse maiorem alia formaliter, sed dumtaxat fundamentaliter: nimirum quia plura sunt capita, ex quibus inæqualitas in his quantitativis, quam in illis reperitur, quo scilicet plures sunt partes excedentes in his, quam in illis.

95

Præterea veritas alia est causalis, alia non causalis sed absoluta. Vt propositio causalis sit vera, non tantum requiritur causam, sub qua aliquid affirmat, esse ad effectum necessariam, atque vtilem, verum etiam vt absolute existat effectus ipse: alioqui certè hæc propositio; *Petrus est equus quia est hinnibilis*, erit vera: quo tamen nihil à veritate magis alienum. Nec refert, hunc actum, *omnis propositio est vera, quia conformis obiecto* esse verum; cum tamen non omnis propositio sit absolute vera, sed haud pauca falsa: siquidem sensus eius actus est talis: *omnis propositio vera est vera, quia conformis obiecto*: quare non tantum causa, quam representat actus nobis obiectus, ad effectum conducit, sed effectus ipse absolute existit:

& quidem omnino necessario: quid enim magis necessarium, quam propositionem omnem veram esse veram? Demum veritas alia de futuro: alia de præsentiaut præterito. Quod enim propositiones de futuro etiam contingenti, siue absoluto, siue conditionato possint esse veræ, exploratissimum est: nam hæc propositiones, *Petrus curret in instanti A*, *Petrus non curret in instanti A*, sunt contradictoriæ: altera igitur erit vera, & altera falsa. Idem est de his propositionibus contradictoriis: *Petrus si vocetur conuertetur*: si vocetur non conuertetur.

96

Atque hætenus Summulæ: in quibus non terminorum modo, & propositionum ac syllogismorum, vt aliis moris est, sed totius Dialecticæ breuem quandam notitiam dedimus: ne qua scilicet eius pars eos omnino lateat, qui à Summulis ad iurisprudentiam addiscendam statim conuolant; neve Summulistæ vt aiunt, ac non Dialectici fuisse videantur. Idcirco autem ad quamlibet Summulam non nihil antenore stilo præfati sumus, vt hoc quasi illicio facilius se finant ab humanioribus litteris veluti ablactari Dialecticæ candidati. In cuius certè vestibulo ipso si nihil nisi salebras offenderent, fortassis tadium eos caperet huius disciplinæ, eiusque seueritatem auersati pedem potius mallent referre, quam institutum prosequi.

LIBER